

**UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA**

Gregor Buser

**BALKANSKE VOJNE IZ VIDIKA CERKVENEGA TISKA
NA SLOVENSKEM**

DIPLOMSKO DELO

Mentor: dr. Bogdan Kolar

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA
UNIVERZITETNI DVOPREDMETNI ŠTUDIJSKI PROGRAM
TEOLOGIJA

Gregor Buser

BALKANSKE VOJNE IZ VIDIKA CERKVENEGA TISKA
NA SLOVENSKEM

DIPLOMSKO DELO

Mentor: dr. Bogdan Kolar

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

**Zahvaljujem se svojim staršem za vso podporo v času študija in
ljubezen, katero mi izkazujeta že celo življenje.**

Zahvala domači župniji za duhovno pomoč.

Zahvala mentorju za vso pomoč.

Hvala vsem prijateljem, ki zame molijo.

KAZALO

ZAHVALA	II
KAZALO	III
UVOD	1
1 BALKANSKE VOJNE LETA 1912 IN 1913	2
1.1 KONCEPT NACIONALIZMA MED BALKANSKIMI NARODI.....	2
1.2 PREDVOJNO OBDOBJE	3
1.2.1 ZAČETEK NASTAJANJA NACIONALNIH DRŽAV	3
1.2.2 BERLINSKI KONGRES	3
1.2.3 KRŠENJE DOLOČB BERLINSKE KONFERENCE.....	4
1.2.4 BOSANSKA KRIZA	5
1.3 ZAVEZNIŠTVA NA BALKANU IN PRIPRAVE NA VOJNO	6
1.3.1 BOLGARSKO-SRBSKO ZAVEZNIŠTVO	7
1.3.2 BOLGARSKO-GRŠKO ZAVEZNIŠTVO.....	7
1.3.3 GRŠKO-SRBSKO ZAVEZNIŠTVO.....	7
1.3.4 ZAVEZNIŠTVA S ČRNO GORO	8
1.3.5 PRIPRAVE NA VOJNO.....	8
1.4 PRVA BALKANSKA VOJNA	9
1.4.1 VOJAŠKE SILE.....	10
1.5 PREMIRJE.....	11
1.5.1 PREMIRJE PRI CHATALDZHI.....	12
1.6 LONDONSKA MIROVNA KONFERENCA IN ZAKLJUČEK PRVE BALKANSKE VOJNE	12
1.6.1 KONFERENCA VOJSKUJOČIH SE DRŽAV	12
1.6.2 KONFERENCA VELIKIH SIL.....	13

1.6.2.1 Albanija	13
1.7 RAZPAD BALKANSKE LIGE IN RAZLOGI ZA DRUGO BALKANSKO VOJNO	14
1.7.1 BOLGARSKO-GRŠKI SPOR	14
1.7.2 BOLGARSKO-SRBSKI SPOR	15
1.7.3 BOLGARSKO-ROMUNSKI SPOR	15
1.7.4 TABOR MLADIH TURKOV	16
1.8 MEDVOJNO STANJE	16
1.8.1 KONFERENCA V SANKT PETERBURGU	17
1.8.2 NASTANEK NOVIH ZAVEZNIŠTEV	17
1.9 IZBRUH DRUGE BALKANSKE VOJNE	18
1.9.1 KONFERENCA V BUKAREŠTI	19
1.9.2 MIROVNA KONFERENCA V KONSTANTINOPLU	19
1.10 POSLEDICE BALKANSKIH VOJN	20
2 POROČANJE SLOVENSКИH KATOLIŠKIH ČASOPISOV »SLOVENEČ« IN »BOGOLJUB« O PRVI IN DRUGI BALKANSKI VOJNI	21
2.1 O ČASOPISIH BOGOLJUB IN SLOVENEČ	21
2.1.1 BOGOLJUB	21
2.1.2 SLOVENEČ	21
2.2 BOGOLJUB	22
2.2.1 PRISPEVEK BOGOLJUBA O BALKANSKIH VOJNAH	22
2.2.2 POROČANJE BOGOLJUBA O KRŠČANSKIH MISIJONIH NA BALKANU	23
2.2.3 APOSTOLSTVO SVETEGA CIRILA IN METODA	23
2.2.4 BOSENSKI MISIJON	25
2.2.5 MISIJONI V MAKEDONIJI	25
2.2.5.1 Misijon lazaristov v Zeitenliku	26

2.2.5.2 Misijon Ak-Bunar	26
2.2.6 MISIJONI IN PRVA BALKANSKA VOJNA	27
2.2.7 UNIČENJE MISIJONOV V DRUGI BALKANSKI VOJNI	29
2.2.8 BOGOLJUB IN DAROVI	31
2.3 SLOVENEK	32
2.3.1 SLOVENEK IN POROČANJE O VOJAŠKIH SPOPADIH V ČASU BALKANSKIH VOJN	32
2.3.2 SLOVENEK IN POLITIKA MED BALKANSKIMI VOJNAMI	34
3 HČERE KRŠČANSKE LJUBEZNI SVETEGA VINCENCIJA PAVELKEGA – USMILJENE SESTRE IN NJIHOV PRISPEVEK MED BALKANSKIMI VOJNAMI	39
3.1 SPLOŠNO O HČERAH KRŠČANSKE LJUBEZNI	39
3.2 PRIHOD V SLOVENIJO	40
3.3 ČASOPIS »BOGOLJUB« O DELOVANJU SESTER USMILJENK NA BALKANU V ČASU BALKANSKIH VOJN	40
3.3.1 SLOVENSKE USMILJENKE NA BALKANSKEM POLOTOKU MED BALKANSKIMI VOJNAMI	41
3.3.2 USMILJENKE V ODRINU	43
3.3.3 PISMA SLOVENSКИH SESTER USMILJENK	45
3.3.4 DELOVANJE SESTER USMILJENK MED VOJNO	47
3.3.5 POROČILA O UNIČENJU MISIJONOV SESTER USMILJENK PO DRUGI BALKANSKI VOJNI	48
ZAKLJUČEK	50
POVZETEK	51
SUMMARY	53
KEY WORDS	54
REFERENCE	55
VIRI	55

LITERATURA 55

UVOD

Balkanske vojne so še zmeraj dokaj neraziskane iz vidika cerkvene zgodovine. O vojnah veliko vemo predvsem iz vojaškega in političnega vidika. Ravno zato sem se odločil, da bom v svojem diplomskem delu opisal balkanske vojne iz vidika cerkvenega tiska na Slovenskem. Predvsem me zanima, kako slovenski cerkveni tisk poroča o balkanskih vojnah. Najprej sem pregledal vse časopisne vire, nato izbral ustrezne številke, ki se tičejo naslova mojega diplomskega dela in na koncu predstavil ugotovitve po poglavjih.

V času balkanskih vojn so nekdanje stare sovražnice našle novega sovražnika v Osmanskem imperiju. Zmagovite balkanske države so Osmanski imperij v Evropi zmanjšale na zgolj Carigrad z vzhodno Trakijo. Trenja zaradi ozemeljskih pridobitev so pripeljala balkanske narode in Velike sile v prvo svetovno vojno.

V prvem poglavju diplomskega dela sem predstavil balkanske vojne z ozirom tudi na predvojni čas, ko so se ustvarili temelji nezadovoljstva balkanskih narodov, kateri so kasneje pripeljali do sklepanja zavezništev in vojne. V drugem in tretjem poglavju sem se osredotočil predvsem na posledice, kakršne je prinesla vojna za civilno prebivalstvo, predvsem iz vidika časopisa Bogoljub. Bogoljub opisuje obupne življenjske razmere, ki so bile na Balkanskem polotoku že pred vojno, vojna pa je stanje še občutno poslabšala. Iz časopisa Slovenec sem povzel gledanje na vojno iz političnega vidika Slovencev. V tretjem poglavju sem se posvetil delovanje sester usmiljenk, med katerimi je bilo tudi veliko Slovenk. S svojim delovanjem na Balkanu so dokazovale veliko dobrotljivost in ljubezen slovenskega naroda do trpečih bratov in sester na Balkanu.

Upam, da bo moje diplomsko delo pripomoglo k spoznavanju balkanskih vojn iz vidika cerkvenega tiska in da bom opisal bistvo, katerega cerkveni tisk na Slovenskem prinaša. Pri opisovanju balkanskih vojn prevladujejo predvsem poročila iz zahodnega zgodovinopisja. To literaturo sem tudi sam uporabil. Balkanske vojne so v slovenskem zgodovinopisju slabo obravnavane. Kot močen vir informacij sta mi služila katoliška časopisa Slovenec in Bogoljub. S pridobivanjem časopisja nisem imel težav, saj so vse številke objavljene na internetu.

1 BALKANSKE VOJNE LETA 1912 IN 1913

1.1 KONCEPT NACIONALIZMA MED BALKANSKIMI NARODI

Koncept nacionalizma, ki je prišel iz Nemčije in Francije, je dosegel balkanske narode na začetku 19. stoletja. Začetni vpliv nacionalizma je bil večinoma kulturne narave. Tako so se balkanski narodi začeli hitro sklicevati na velike srednjeveške države, ki so obstajale na balkanskem področju pred prihodom otomanskega cesarstva. Kmalu so nacionalistične težnje postale politične. Velika želja po nacionalni enotnosti je kmalu postala politična težnja in spodbudila balkanske narode, da so se zoperstavili svojim zavojevalcem. Balkanski voditelji so bili mnenja, da se lahko samo preko nacionalne enotnosti njihovi narodi razvijajo in uspevajo. Balkanski narodi so videli nacionalizem kot utemeljitev težnje po ustvarjanju geopolitičnih subjektov. Vasil Levski, bolgarski revolucionarni aktivist 19. stoletja, je svoje mnenje podal z besedami: »Mi smo ljudje, ki želimo živeti v popolni svobodi na naši zemlji, kjer živimo Bolgari v Bolgariji, Makedoniji in Trakiji¹«. Nov nacionalistični koncept je zamenjal star otomanski vzorec mileta, ki je dovoljeval vsaki večji religijski skupini delež samostojne administracije². Postavlja se vprašanje, kakšen odnos so imeli prebivalci Balkana do vojne. Večina zgodovinarjev se strinja, da je bil večji del prebivalstva Grčije, Srbije, Bolgarije in Črne gore pripravljen na protiturško zavezništvo in na vojno z Otomanskim imperijem. Razloge bomo iskali v zgodovinskem sovraštvu do Turkov in v nacionalizmu – ideji o bivanju enega naroda v skupni državi³.

---

¹ Richard C. Hall, *The Balkan wars 1912–1913: Prelude to the First World War*, 2.

² Hall, *The Balkan wars...*, 2.

³ *Effects of the Balkan Wars on East Central European Societies*, 266.

1.2 PREDVOJNO OBDOBJE

1.2.1 ZAČETEK NASTAJANJA NACIONALNIH DRŽAV

Na začetku 19. stoletja so se balkanski narodi začeli upirati. Najprej so se leta 1803 uprli Srbi in nato leta 1921 Grki. Do leta 1930 sta obe državi postali avtonomni. Otomani so podelili avtonomnost Črni gori že v 18. stoletju, razlog je bil predvsem oddaljenost in ne toliko nacionalistične težnje Črne gore. Nastanek Italije leta 1861 in Nemčije leta 1871 je še dodatno navdihnil balkanske narode. Vsi balkanski narodi so želeli restavrirati srednjeveške imperije, na katere so naslonili svoje nacionalistične ideje. Bolgari so se povezovali s prvim in drugim bolgarskim cesarstvom, Grki z bizantinskim, Srbi in Črnogorci pa so želeli meje imperija carja Štefana Dušana. Tako so leta 1876 Srbi in Črnogorci v težnji po samostojni državi vstopili v vojno z Otomanskim cesarstvom. Istega leta je v Bolgariji izbruhnil protiturški upor. Leta 1877 je intervenirala Rusija na strani bolgarskih nacionalistov. Po devetih mesecih hudih bojov je Rusija zmagala. Sanstefanski mir, podpisan marca 1878, je končal rusko-turške vojne, katere so prinesle veliko sprememb. Nastala je velika samostojna Bolgarija, medtem ko sta Srbija in Črna gora povečali svoja ozemlja. Bolgarija je zajemala večino vzhodnega dela Balkanskega polotoka med Donavo in Egejskim morjem. Prav tako je zajemala Makedonijo. Prvič in edinkrat v moderni zgodovini so balkanski narodi potešili svoje nacionalne inspiracije⁴.

1.2.2 BERLINSKI KONGRES

Sanstefanski mirovni sporazum je naletel na nasprotovanje »Velikih sil«⁵. V želji po zmanjševanju ruskega vpliva na Balkanu in po reševanju kaotičnih razmer v Otomanskem imperiju so Velike sile sprejele povabilo Otta von Bismarcka⁶ na Berlinsko konferenco, da bi rešile Balkansko vprašanje. Na Berlinski konferenci so izničili sanstefanski mir. Ustanovili so avtonomno kneževino Bolgarijo pod Otomanskim imperijem, pol avtonomno vzhodno Rumunijo pod avtoriteto turškega

---

⁴ Hall, The Balkan wars ..., 2.

⁵ »Velike sile« so sestavljale Nemčija, Velika Britanija, Avstro-Ogrska, Francija, Rusija in Italija.

⁶ Otto von Bismarck je bil takratni premier Nemčije.

sultana, vso Makedonijo so vrnilo Otomanskemu imperiju. Prav tako so priznali nekoliko manjšo samostojno Srbijo, Črni gori pa so odvzeli Hercegovino, Sandžak Novi Pazar in severno Albanijo. Avstro-Ogrska je okupirala Bosno in Hercegovino ter Sandžak Novi Pazar. Kot dodatek so leta 1881 Velike sile Grčiji odvzele nedavno pridobljeni južni Epir in Tesalijo. Vsi balkanski narodi so se zgražali nad določbami Berlinske konference⁷.

1.2.3 KRŠENJE DOLOČB BERLINSKE KONFERENCE

Najprej so določbe prekršili Bolgari, ko so leta 1885 proglasili združitev Bolgarije in vzhodne Rumelije. Velike sile niso ukrepale direktno, temveč so Srbi s pomočjo Avstro-Ogrske napadli Bolgarijo. Samo zavezniška pomoč Avstro-Ogrske je preprečila bolgarski napad in zavzetje Srbije. Prav takšno sovraštvo, kakršno je bilo med Srbijo in Bolgarijo, je ustvarilo prepreko za nastanek zavezništva med slovanskimi narodi na Balkanskem polotoku, ki bi se zoperstavilo določbam Berlinske konference in Otomanskemu imperiju. Nesposobnost prebroditi dinastične spore je ohromil tudi srbsko-črnogorske odnose⁸.

Prva ideja o združevanju balkanskih narodov v zavezništvo se je zgodila leta 1891, ko je grški premier Kharilaos Trikoupis predlagal bolgarsko-srbsko-grško zavezništvo. Slovanski državi se nista odzvali, saj ju ni zanimala grška težnja po Egejskem področju in delitev Makedonije. Leta 1897 sta se Srbija in Bolgarija dogovorili o sodelovanju v Makedoniji⁹.

Istega leta so Grki ponovno kršili dogovor Berlinske konference, saj so želeli priključiti Kreto. Otomani so porazili Grke v 13 dneh, kar je povzročilo nezaupanje balkanskih narodov v grško vojsko. Kljub otomanski zmagi so na Kreti intervenirale Velike sile. Grki so zaradi poraza morali odstopiti nekaj ozemlja v Tesaliji. Velike sile so Kreti podelile avtonomijo, a ji prepovedale združitev z Grčijo¹⁰.

Bolgari so se ozirali na Trakijo, Grki na Egejske otoke in Epir, Srbi na Bosno in Hercegovino, Črnogorci pa na severno Albanijo. Vsi pa so želeli Makedonijo. Kot so vsi hoteli Makedonijo, sta Srbija in Črna gora obe želeli Kosovo in Sandžak Novi Pazar.

---

⁷ Hall, The Balkan wars ..., 3.

⁸ Hall, The Balkan wars ..., 4.

⁹ Hall, The Balkan wars ..., 4.

¹⁰ Hall, The Balkan wars ..., 4.

Prav zaradi spora glede omenjenih ozemelj, ki je proti koncu 19. stoletja naraščal, je formiranje zavezništva med balkanskimi narodi potekalo počasi¹¹.

14. junija 1902 sta Rusija in Bolgarija podpisali vojaško zavezništvo v primeru romunskega napada. S tem zavezništvom so si Bolgari želeli zavarovati hrbet v primeru napada na Otomanski imperij. Bolgari so izgubili upanje na večjo vojaško pomoč Rusije, ko je ta leta 1905 izgubila v vojni z Japonsko¹².

1.2.4 BOSANSKA KRIZA

Julija 1908 je skupina mlajših oficirjev otomanske vojske, ki jo je vodil Enver Pasha, prevzela oblast v državi in razglasila program reform. Gibanje poznamo pod imenom »Mladi Turki«. Reforme so se dotikale vseh državnih področij. Zavzemali so se tudi za modernizacijo vojske. Povabili so nemške in britanske strokovnjake, da bi pomagali pri ustvarjanju močne armade. V poizkusu državnega protitudara aprila 1909 so Mladi Turki zamenjali sultana Abdul Hamida II. z Mohamedom V. in izgnali Abdul Hamida II. v Solun¹³.

Obdobje reform in konfuzno situacijo v Otomanskem imperiju so želele Velike sile izkoristiti za dosego svoje nadvlade na Balkanu. Avstro-Ogrska je aneksirala Bosno in Hercegovino, ki jo je okupirala leta 1878, vrnila pa je Sandžak Novi Pazar. Kot rezultat priključitve Bosne in Hercegovine monarhiji so Srbi in Črnogorci 22. oktobra 1908 sklenili zavezništvo z namenom pridobitve skupne meje v Sandžaku Novi Pazar. Zavezništvo ni trajalo dolgo predvsem zaradi tradicionalnih dinastičnih sovraštev in ambicij držav po istih ozemljih, katerim se ni želel nihče odreči. Bolgari so izkoristili bosansko krizo kot krinko za razglasitev popolne samostojnosti od Otomanskega imperija. Grki so med bosansko krizo zamenjali oblast, ki je bila bolj nacionalistično usmerjena. Takoj po menjavi oblasti je Kreta razglasila združitev z Grčijo. Otomani niso storili ničesar, da bi preprečili združitev, prav tako ne Velike sile.¹⁴ Vojno stanje je tako preprečevalo le pridružitev kretskih poslancev v parlament.

Na področju sedanje Albanije so živeli prebivalci, ki so sprejeli muslimansko vero in so bili lojalni otomanski oblasti. Zaradi tega so ves čas imeli določene privilegije, kot je

---

¹¹ Hall, The Balkan wars ..., 5.

¹² Hall, The Balkan wars ..., 7.

¹³ Hall, The Balkan wars ..., 7.

¹⁴ Hall, The Balkan wars ..., 8.

neplačevanje davkov. V Albaniji so pozdravili novo oblast, vendar so želeli pridobiti samostojno državo pod otomansko oblastjo, ta bi zajemala mesta Janino, Skader, provinco Monastir in celotno Kosovo, ta ozemlja so bila večinsko albanska. Svojih želja ni uresničila, saj otomanska oblast ideje ni odobraval, prav tako pa so vsa ta ozemlja želeli imeti Srbi, Črnogorci in Grki. Prav na tem področju so se med balkanskimi vojnami bile najhujše bitke¹⁵.

Med bosansko krizo so bile večkrat kršene določbe Berlinske konference, tako s priklučitvijo Bosne in Hercegovine Avstro-Ogrski in Krete Grčiji. Mir na Balkanu je postajal čedalje bolj ogrožen.

1.3 ZAVEZNIŠTVA NA BALKANU IN PRIPRAVE NA VOJNO

Po krizi v letih 1908 in 1909 sta začeli Srbija in Bolgarija iskati skupne rešitve nacionalnih vprašanj. Srbi so želeli pomoč proti Avstro-Ogrski, Bolgari pa pomoč pri pridobitvi ozemelj Makedonije in Trakije. Obe sta želeli ukrepati preden bi nova turška oblast lahko vpeljala nove reforme na svojem ozemlju¹⁶. Pogajanja o zavezništvu so narastla po letu 1909.

Srbi so videli idejo jugoslavizma kot močno orožje proti Habsburški monarhiji. Tukaj so se pokazale težnje Srbije po ambicijah tudi zunaj Balkana. Tudi Grki so poleg že priklučene Krete želeli kontrolo na Egejskim morjem in otoki, prav tako so imeli ambicije po makedonskih področjih in ozemljih v Anatoliji. Da bi balkanski narodi lahko sklenili med seboj zavezništvo proti Otomanskemu imperiju, so se morali dogovoriti o svojih nacionalnih ambicijah¹⁷. Ob začetku italijansko-turške vojne septembra 1911 je bila ustvarjena idealna priložnost za formiranje balkanskih zavezništev.

---

¹⁵ Hall, The Balkan wars ..., 9.

¹⁶ Hall, The Balkan wars ..., 9.

¹⁷ Hall, The Balkan wars ..., 10.

1.3.1 BOLGARSKO-SRBSKO ZAVEZNIŠTVO

Jeseni 1911 so se začela pogajanja med Srbi in Bolgari, pri katerih je sodelovala tudi Rusija. Po treh mesecih pogajanj sta 7. marca 1912 sklenili zavezništvo z dogovorom o skupnem vojaškem sodelovanju v primeru napada Habsburške monarhije in o skupnih ciljih na ozemljih Makedonije¹⁸. Dogovor je zajemal tudi soglasje o bolgarskih ambicijah po Trakiji in srbskih po Albaniji ter Kosovu s Sandžakom Novi Pazar. Dogovor je zajemal tudi razdelitev Makedonije v primeru, da Makedonija ne bi dosegla neodvisne samostojne države. Bolgari bi dobili južne dele Makedonije, ki vključujejo mesta Ohrid, Prilep in Bitol, za severno področje okoli Skopja pa bi se dogovorili po vojni z ruskim carjem kot arbitrom, če se državi ne bi zmogli dogovoriti med seboj o razdelitvi. Bolgari so računali predvsem na priključitev celotne Makedonije v primeru, da se ta osamosvoji, oziroma na pomoč Rusije pri arbitraži v njeno korist¹⁹.

1.3.2 BOLGARSKO-GRŠKO ZAVEZNIŠTVO

Dolga pogajanja med Bolgarijo in Grčijo so se zaključila s podpisom zavezništva maja 1912 v Sofiji. Dogovor je obsegal vojaško in politično pomoč proti Otomanskemu imperiju, brez specifičnih dogovorov o razdelitvi osvojenih ozemelj. Bolgari so dvomili v grško vojaško moč na kopnem in so bili prepričani, da bodo dosegli svoje cilje v Makedoniji pred prihodom Grkov. Bolgari so želeli predvsem Grško pomoč na Egejskem morju, saj naj bi Grki preprečili prihod otomanskih armad z ostalih področij imperija²⁰.

1.3.3 GRŠKO-SRBSKO ZAVEZNIŠTVO

Grki so začeli pogajanja za zavezništvo s Srbijo poleti 1912. Zavezništvo je bilo podpisano ravno pred začetkom vojne, saj so se Grki strinjali samo za zavezništvo v primeru napada na Otomanski imperij. Težave so bile predvsem glede delitve ozemelj

---

¹⁸ Nadalje bom omembo zavezništva med Srbijo in Bolgarijo z dne 7. marca 1912 omenjal kot »marčevsko pogodbo«, saj je bistvena za razumevanje nadaljnjih sporov med omenjenima državama.

¹⁹ Hall, *The Balkan wars ...*, 11.

²⁰ Hall, *The Balkan wars ...*, 12.

na področju Albanije, saj so imeli Grki ambicije po celotnem Epiru. Prav tako Grki niso hoteli sodelovati s Srbijo v primeru napada Avstro-Ogrske²¹.

1.3.4 ZAVEZNIŠTVA S ČRNO GORO

Ko so bila ostala zavezništva sklenjena, so balkanski narodi začeli pristopati k Črni gori. Bolgari so zavezništvo podpisali avgusta 1912, Srbi pa septembra 1912 z namenom osvoboditi Srbe izpod turške nadvlade²².

Z zadnjim zavezništvom med Srbijo in Črno goro septembra 1912 je bila »Balkanska liga²³« dokončno formirana.

1.3.5 PRIPRAVE NA VOJNO

Za vojaški spopad so morale imeti države Balkanske lige močno vojsko. Mobilizacija je bila v vseh državah sprejeta z navdušenjem, z izjemo Bolgarije, kjer so bili bolgarski socialisti proti mobilizaciji in vojni. Na strani Otomanskega imperija je bilo navdušenja za vojno malo, saj so bili še vedno v vojni z Italijo. Velike izgube so beležili predvsem v severni Afriki in Jemnu²⁴.

Za koordinacijo spopadov z Otomanskim imperijem so se bolgarski in srbski predstavniki večkrat sestali. Najprej so podpisali vojaški sporazum v Beogradu, 29. aprila 1912. Sporazum je zajemal dogovor o vojaškem sodelovanju v primeru napada Avstro-Ogrske na Srbijo in pomoč v primeru napada Otomanskega imperija in Romunije na Bolgarijo. Podoben sporazum sta podpisali še 2. julija 1912 in 28. septembra 1912 v Beogradu. Dogovorili sta se tudi, da bo glavni cilj napada Srbije Makedonija, Bolgari pa bodo napadli v Trakiji. Za Bolgare je bil dogovor slab, saj bi v primeru zmage Srbi imeli Makedonijo, katero so si želeli tudi sami in jim je po marčevskem sporazumu že pripadala. Bolgari so se zanašali na ustanovitev samostojne Makedonije, katero bi kasneje priključili Bolgariji. Zanašali so se tudi na to, da bodo Rusi v primeru srbske zasedbe kot arbitri na njihovi strani. Srbska okupacija ozemelj

---

²¹ Hall, The Balkan wars ..., 13.

²² Hall, The Balkan wars ..., 14.

²³ »Balkansko ligo« so sestavljali balkanski zavezniki v prvi balkanski vojni: Bolgarija, Grčija, Srbija in Črna gora.

²⁴ Hall, The Balkan wars ..., 14.

Makedonije je kasneje postala glavno jabolko spora in eden izmed razlogov za drugo balkansko vojno²⁵.

Bolgari so dogovor o napadu podpisali tudi z Grčijo, a so to storili šele po razglasitvi splošne mobilizacije, 5. oktobra 1912. Zaveznici sta se dogovorili, da bodo Grki zagotovili varnost na Egejskem morju in tako preprečili prihod otomanskih sil iz drugih neevropskih delov imperija. Bolgari so se zavezali, da bodo posredovali v južni Makedoniji v primeru, da Srbi ne zagotovijo zadostnih sil. Prav tako sta se dogovorili, da ne bosta sprejeli premirja, preden se ne posvetujeta o tem vprašanju. Ker so Bolgari podcenjevali Grško kopensko vojsko, so Grki zavzeli Solun pred njimi, kar je povzročilo razprtije, saj so oboji želeli to strateško mesto zase. Vprašanje Soluna je bilo eno glavnih za začetek druge balkanske vojne²⁶.

1.4 PRVA BALKANSKA VOJNA

Ko so bila zavezništva sklenjena in taktika napadov dogovorjena, so Bolgari začeli pritiskati na Otomanski imperij, naj izpolni 23. člen Berlinske konference. Omenjeni člen so Bolgari razumeli kot obvezo, da Otomani ustanovijo avtonomno Makedonijo. Bolgari so načrtovali kasneje priključiti avtonomno Makedonijo svoji državi. Ko so Otomani zavrnili bolgarsko zahtevo, so države balkanske lige razglasile splošno mobilizacijo. Velike sile so si zaman prizadevale, da bi preprečile vojno. Prva balkanska vojna se je začela 8. oktobra 1912, ko so Črnogorci napadli otomanske položaje. Grčija je pristopila v vojno čez šest dni, ko je grški premier Venizelos sprejel poslance iz Krete v grški parlament. To je po sporazumu iz leta 1897 bil razlog za vojno. 16. oktobra 1912 je Otomanski imperij napovedal vojno Balkanski ligi, na kar so se države odzvale naslednji dan²⁷.

Prva balkanska vojna je pomenila veliko hitrejši poraz Otomanskega imperija, kot so ga Otomani doživeli v rusko-turški vojni v letih 1877 in 1878. Otomani so bili številčno šibkejši kot Balkanski zavezniki, bili so v razmerju dva proti ena. Še vedno so bili v vojni z Italijo v Libiji, v državi je upor Mladih Turkov odnesel oblast sultana Abdul

---

²⁵ Hall, The Balkan wars ..., 15.

²⁶ Hall, The Balkan wars ..., 15.

²⁷ Hall, The Balkan wars ..., 15.

Hamida II., vojska je bila v slabem stanju s še slabšim vojaškim vodstvom. Vsi ti razlogi so pomenili hiter vojaški poraz Otomanskega imperija v prvi balkanski vojni²⁸. Bolgari, ki so nosili glavno breme vojskovanja proti Otomanskemu imperiju, so premagali Otomane pri Lozengradu 22. oktobra 1912 in nato pri Luleburgazu 28. oktobra 1912. Otomani so se bili prisiljeni umakniti na obrambno linijo pri Chataldži, ki je bila zadnja obrambna linija pred Konstantinoplom. Na zahodnem delu Otomanskega imperija so Srbi premagali Otomane pri Kumanovem, 26. oktobra 1912, in napredovali proti Jadranskemu morju. Monastir so osvojili 18. novembra 1912. Grki, ki so doživeli najmanjši odpor otomanske vojske, so hitro prodrli skozi južno Makedonijo in osvojil Solun, 8. novembra 1912, dan preden so v mesto prodrli Bolgari. Edina področja na Balkanu, ki so decembra 1912 še vedno bila pod otomansko oblastjo, so bila Skader, Janina in Odrin, a so bila vsa oblegana. Po samo dveh mesecih je bila izgubljena vsa otomanska Evropa. Do aprila 1913 so padla še vsa omenjena območja. Janino so osvojili Grki 5. marca 1913, Odrin Bolgari 26. marca 1913 in Skader Črnogorci 22. aprila 1913. Edino Evropsko ozemlje, ki je ostalo Otomanskemu imperiju, je bilo vzhodno od Chataldžine linije z mestom Konstantinopol²⁹.

1.4.1 VOJAŠKE SILE

V mnogih pogledih so si bile vojaške sile posameznih držav v Balkanski ligi zelo podobne. Vse so prevzele evropski model urjenja svojih enot, logistiko, komunikacijo in vojaško vodstvo. Imele so podobno oborožitev. Prav tako so večino pehote vseh vojsk sestavljali vpoklicani kmetje. Vse vojske so bile sestavljene izključno iz vojakov, ki so bili po nacionalnosti vojskujoče se države, zato so poveljevali samo v nacionalnem jeziku.

Bolgari so imeli največjo in najbolj izurjeno vojsko med balkanskimi narodi. Oficirski kader je bil izšolan v tujini. V času miru so imeli 60.000 vojakov, po mobilizaciji pa okoli 350.000. Imeli so 9 pehotnih divizij in vsaka svojo artilerijo, 1 konjeniško divizijo in manjšo mornarico, katero je sestavljalo 6 torpednih ladij in ena križarka. Flota je

---

²⁸ Justin McCarthy, *Death and Exile: The Ethnic Cleansing of Ottoman Muslims 1821–1922*, 135.

²⁹ McCarthy, *Death and Exile ...*, 136.

koristila predvsem za branjenje pozicij ob Črnem morju. Na začetku vojne so imeli pet letal, kmalu pa so jih pridobili še 17³⁰.

Grki so imeli v času miru 25.000 vojakov, v vojnem času pa 110.000, organizirani so bili v 4 divizije, vsaka s svojo artilerijo. Imeli so štiri letala, kmalu so jih pridobili še 5. Grki so imeli največjo mornarico, ki je vključevala 11.000 mož. Imela je 10.000 tonsko križarko in dve manjši, 16 rušilcev, podmornico in več manjših bojnih ladij. Grška mornarica se je lahko kosala z večjimi evropskimi silami. Imela je nalogo obvarovati položaje v Egejskem in Jadranskem morju³¹.

Črna gora je imela najmanjšo, a najbolj izkušeno armado, saj so se že bojevali z otomansko vojsko. Število vojakov je bilo 35.000 v vojnem času³².

Srbija je po mobilizaciji imela 230.000 vojakov razdeljenih v 10 pehotnih divizij in konjenico. Do konca prve balkanske vojne so imeli 10 letal. Imeli so najstarejšo oborožitev³³.

Otomanske sile so bile manjše od tistih, s katerimi so razpolagale države Balkanske lige. Težava je bila tudi v tem, da je bila vojska sestavljena iz vojakov različnih narodnosti in veroizpovedi, tako da jim je bilo težko poveljevati. Oficirski kader je bil slabo izobražen. Prav tako je bila turška vojska utrujena zaradi vojne z Italijo, katera se je končala 15. oktobra 1912. Prav tako je Otomanski imperij imel samo slabo polovico svojih sil v Evropi, transport pa je bil zaradi grške blokade nemogoč.

1.5 PREMIRJE

Do konca novembra 1912 so bile armade Balkanske lige zmagovite skoraj povsod. Težko vojskovanje je izmučilo vojake vseh strani. Otomanom je navkljub velikim izgubam nekaj upanja dajala zmaga pri Chataldzhi. Nobena od strani ni več imela moči za vojskovanje na prejšnjem nivoju³⁴.

---

³⁰ Hall, The Balkan wars ..., 17.

³¹ Hall, The Balkan wars ..., 17.

³² Hall, The Balkan wars ..., 18.

³³ Hall, The Balkan wars ..., 18.

³⁴ Hall, The Balkan wars ..., 69.

Do sedaj se je Otomanski imperij na Balkanu skrčil na ozemlje vzhodne Trakije, vzhodno od linije pri Chataldzhi, polotok Galipoli in na tri mesta (Odrin, Skader in Janino), katera so bila oblegana³⁵.

1.5.1 PREMIRJE PRI CHATALDZHI

Po bolgarskem porazu pri Chataldzhi je bolgarski car Ferdinand zahteval od vlade začetek pogajanj za premirje. Ta so se začela 25. novembra 1912 in se zaključila 3. decembra 1912, po samo petih sejah. Vojske vseh pogajajočih strani so ostale na svojih položajih do zaključka pogajanj. Na pogajanjih so sodelovali predstavniki vseh vojskujočih se držav. Namen pogajanj je bil ustvariti pogoje za vzpostavitev miru in priprava na londonsko mirovno konferenco³⁶.

Balkanski zavezniki so zahtevali, da Otomani umaknejo vse svoje sile zahodno od Chataldzhine linije. To jim ni uspelo, saj so Otomani vztrajali pri obrambi mesta Odrin, katero je bilo pomembno zaradi obrambe Konstantinopla in mest Janina ter Skader v Albaniji, katere so branili Albanci, da ne bi padli v tujo nadvlado. Pod pogoji, da se prekine vojskovanje okoli obleganih mest in na Chataldzhini liniji, so sklenili premirje. Grčija premirja ni podpisala in je nadaljevala z obleganjem Janine. Otomani so morali Bolgarom prenehati blokirati črnomska pristanišča in dovoliti uporabo železnice za logistične potrebe pri mestu Adrianopol³⁷.

1.6 LONDONSKA MIROVNA KONFERENCA IN ZAKLJUČEK PRVE BALKANSKE VOJNE

1.6.1 KONFERENCA VOJSKUJOČIH SE DRŽAV

Na mirovni konferenci so Otomani zavzeli taktiko zavlačevanja, saj Grkom niso dovolili, biti navzoči na konferenci, glede na to, da niso podpisali premirja. Po dovoljenju so se pogajanja začela 24. decembra 1912. Pogajanja so bila osredotočena na

---

³⁵ Hall, The Balkan wars ..., 69.

³⁶ Hall, The Balkan wars ..., 69.

³⁷ Hall, The Balkan wars ..., 70.

mesto Odrin, katerega so zahtevali Bolgari, in štiri Egejske otoke, katere so zahtevali Grki. Otomani so zahteve odbili. 1. januarja 1913 so se bili Otomani pripravljene odpovedati vsem ozemljem zahodno od Odrina, razen samega mesta in omenjenih Egejskih otokov. Predlog je bil za balkanske zaveznike dober, saj bi takoj dobili mesti Janino (kjer se je bojevanje nadaljevalo še 4 mesece) in Skader (kjer se je bojevanje nadaljevalo še 3 mesece) in bi tako preprečili nadaljnje razprtije, katere so bile ključne za začetek druge balkanske vojne. Grki in Bolgari so predlog zavrnili in pogajanja so se tako zaključila 6. januarja 1913³⁸.

1.6.2 KONFERENCA VELIKIH SIL

Velike sile so se zbrale, da bi preprečile razširitev balkanske vojne v ostale države Evrope. Poleg vprašanja nove traške meje med Bolgarijo in Otomanskim imperijem ter delitve Egejskih otokov med Bolgare in Grke je bilo glavno vprašanje ustanovitev nove države Albanije in ureditev njenih meja.

1.6.2.1 Albanija

Nacionalna skupščina v Vlora je 28. novembra 1912 razglasila samostojno Albanijo. V to jih je prisililo napredovanje balkanskih zaveznikov in razpad otomanskega vpliva na tem področju. Do začetka decembra so Grki obkolili južna vrata v Albanijo pri Janini, Črnogorci so na severu oblegali Skader, takoj na začetku vojne so Srbi okupirali Kosovo. Do konca novembra 1912 so Srbi okupirali Jadransko pristanišče Drač, kar jim je omogočilo izhod na Jadransko morje in odprto pot v centralno Albanijo. Omenjene Srbske pridobitve so bile glaven kamen spotike predvsem za Avstro-Ogrsko in Italijo, ki sta imeli velike interese v Albaniji in na Jadranu. Da bi preprečili širitev Srbije in Črne gore so želeli ustanoviti samostojno Albanijo, katere severna meja bi zajemala mesta Skader, Prizren in Djakovo. Srbi niso želeli izgubiti izhoda na Jadransko morje, pri čemer so jih podpirali Bolgari. Bolgari so tako želeli zavarovati svoje interese v Makedoniji, katera jim je pripadala po sporazumu s Srbijo marca 1912. Velike sile so 20. decembra 1912 razglasile novo državo Albanijo, državne meje pa so bile v postopku

---

³⁸ Hall, The Balkan wars ..., 71.

dogovarjanja. Italija in Avstro-Ogrska sta želeli veliko Albanijo, Rusija pa manjšo, da bi potešila ambicije balkanskih držav. Albanci so pri vsej zadevi imeli malo besede. Rusi so 26. januarja 1913 zahtevali, da Srbija obdrži Djakovo v zameno za pristanišče Drač, kar se je tudi zgodilo. Skader je spadal v Albanijo neglede na izid obleganja³⁹.

Južna meja ni bila tako problematična, saj sta bili Avstro-Ogrska in Italija z Grčijo v dobrih odnosih. Edini pogoj, ki sta ga postavili Grčiji, je bil opustitev blokade Vlore. Grkom v zameno za opustitev okupacije Vlore ni nihče oporekal zasedbe Janine, ko je do nje prišlo⁴⁰.

Londonski sporazum je prinesel formalen konec vojne med Balkansko ligo in Otomanskim imperijem. Sporazum so v Londonu podpisali 30. maja 1913. Otomani so izgubili vsa ozemlja zahodno od ravne črte, katera je potekala od egejskega pristanišča Enos do črnomskega pristanišča Midia. Otomani so tako izgubili Lozengrad in trdnjave okoli Odrina, tako da so sedaj za obrambo Konstantinopla računali le na Chataldzhino linijo. Otomani so se morali odpovedati zahtevam po Kreti in Egejskih otokih. Velike sile so dobile pravico odločati o Egejskih otokih in o ureditvi Albanije ter njenih meja. Egejske otoke je dobila Grčija, vprašanje Albanije pa je bilo bolj zapleteno. To so rešili šele avgusta 1913, nova državna meja Albanije je izključevala veliko Albancev⁴¹.

Londonska konferenca je bila velik uspeh za Bolgarijo, saj je končala vojno z Otomanskim imperijem. Sedaj so lahko svoje sile iz traških bojišč prestavili v Makedonijo, da bi dosegli svoje cilje in izpolnili razloge za prvo balkansko vojno.

1.7 RAZPAD BALKANSKE LIGE IN RAZLOGI ZA DRUGO BALKANSKO VOJNO

1.7.1 BOLGARSKO-GRŠKI SPOR

Prvi spor med zmagovalnimi balkanskimi zavezniki je nastal med Bolgarijo in Grčijo zaradi pristaniškega mesta Solun. Grki so ga okupirali 8. novembra 1912, Bolgari pa so

---

³⁹ Hall, *The Balkan wars ...*, 74.

⁴⁰ Hall, *The Balkan wars ...*, 74.

⁴¹ Hall, *The Balkan wars ...*, 102.

v mesto prodrli dan kasneje. Oboji so vzpostavili tam svojo oblast. Med nadaljevanjem vojne so Grki pristopili k Bolgariji s predlogom o delitvi južne Makedonije. Grki so zase zahtevali Solun, Kavalo in Seres ter skupno mejo s Srbijo. Bolgari so zahteve odbili, sklicujoč se na velike izgube med vojno in na vojaško premoč. Ob nastopu premirja Balkanski zavezniki niso naredili veliko, da bi si razdelili osvojena ozemlja. Na londonski konferenci sta se bolgarski premier Danev in grški premier Venizelos sestala kar trikrat. Grki so svoje zahteve skrčili samo na Solun, kar bi Bolgarom pustilo vso ostalo južno Makedonijo. Bolgari se s predlogom niso strinjali⁴². Bolgari so zamudili veliko priložnost, da bi uredili meje v južni Makedoniji na miren način in tako ne bi imeli dodatnega sovražnika pri vprašanju Makedonije v drugi balkanski vojni.

1.7.2 BOLGARSKO-SRBSKI SPOR

Do konca leta 1912 so Velike sile preprečile Srbiji, da bi imela izhod na Jadransko morje in ji odvzele nekaj ozemeljskih pridobitev na severu Albanije. Srbi so kompenzacijo za te izgube iskali v severni Makedoniji, katero so okupirali tekom vojne, a bi po marčevskem sporazumu morala pripadati Bolgariji. Srbi so začeli aretirati bolgarske administratorje, zapirati bolgarske šole in trpinčili bolgarsko duhovščino. Srbi so Bolgarom 13. januarja 1913 poslali diplomatsko sporočilo o reviziji marčevske pogodbe iz prejšnjega leta. Zanikali so njihove težnje po Makedoniji z utemeljitvijo, da Bolgari niso vojaško pomagali njihovim enotam v Vardarski Makedoniji, kakor so sami izpolnili obljubo in poslali vojaške sile pred Odrin. Bolgari so pri nastalem problemu še vedno računali na pomoč Rusije kot arbitru iz pogodbe med Srbijo in Bolgarijo marca 1912⁴³.

1.7.3 BOLGARSKO-ROMUNSKI SPOR

Po bolgarskih uspehih v Trakiji so Romuni začeli pritiskati na Bolgare, naj jim izročijo ravninska ozemlja v severovzhodnem delu Bolgarije. Najprej so želeli donavsko pristaniško mesto Silistra. 13. januarja 1913 se je zahtevano ozemlje povečalo na celotno severovzhodno pokrajino Dobrudžo z mejo na Donavi. Omenjena pokrajina je

---

⁴² Hall, The Balkan wars ..., 75.

⁴³ Hall, The Balkan wars ..., 77.

ravninska in idealna za kmetovanje. Bolgari so odbili romunske zahteve in dali Romunom le manjše pokrajine ob Donavi. Samo poseg Avstro-Ogrske in Nemčije pri svoji zaveznici je preprečil romunski napad na Bolgarijo. 24. februarja 1913, ko se je bojevanje pri Odrinu ponovno nadaljevalo, so Bolgari in Romuni sklenili dogovor, da bodo vprašanje meje reševali na konferenci v Sankt Peterburgu. Nezmožnost Bolgarije za doseg dogovora jo je pahnila v sovražen položaj z Romunijo ravno v času, ko so se spori glede Makedonije zaostrovali tudi s Srbijo in Grčijo. Za prihajajočo vojno bi bilo zelo pomembno, če bi Bolgari zavarovali severno mejo⁴⁴.

1.7.4 TABOR MLADIH TURKOV

Zaradi vojaških neuspehov so Mladi Turki ponovno prevzeli državno oblast in zamenjali velikega vezirja. Nova oblast si je prizadevala ohraniti Odrin in ozemlja vzhodno od Chataldzhine linije, Egejske otoke pa bi predali odločitvi Velikih sil. Bolgari so predlog na Londonski konferenci zavrnili. Bojevanje okoli treh obleganih mest in na Chataldzhini liniji se je tako nadaljevalo 3. februarja 1913⁴⁵.

1.8 MEDVOJNO STANJE

S premirjem pri Chataldzhi, 15. aprila 1913, in predajo Skadra Črni gori, 22. aprila 1913, se je končala prva balkanska vojna. Diplomatska aktivnost med Velikimi silami in balkanskimi zavezniki je narastla, hkrati pa so stara zavezništva med balkanskimi državami začela razpadati in nastajati nova. Do sredine maja je situacija Bolgarije postala obupna. Pritiski s strani zaveznikov iz predhodne vojne in Romunije, pomanjkanje dokončnega miru z Otomanskim imperijem in nezaupanje v rusko pomoč je Bolgare prisililo, da so vprašanje Makedonije začeli reševati sami⁴⁶.

---

⁴⁴ Hall, The Balkan wars ..., 78.

⁴⁵ Hall, The Balkan wars ..., 79.

⁴⁶ Hall, The Balkan wars ..., 97.

1.8.1 KONFERENCA V SANKT PETERBURGU

Konferenca je potekala konec marca 1913 z namenom rešiti bolgarsko-romunske spore. Tudi vmešavanje Velikih sil pri reševanju tega vprašanja je odigralo svojo vlogo. Na strani Romunije so bile zaveznice Trojnega pakta⁴⁷, na strani Bolgarije pa Rusija. 8. maja 1913 so na konferenci odločili, da bolgarsko pristaniško mesto Silistra ob Donavi pripade Romuniji. Odločitev je bil kompromis med romunsko zahtevo po celotni pokrajini južne Dobrudže in bolgarskimi težnjami po tem, da izgubijo čim manj. Pri odločitvi se je pokazala ruska nezmožnost pomagati svojemu zavezniku, kar je zbudilo strah pri vprašanju arbitraže v Makedoniji⁴⁸.

1.8.2 NASTANEK NOVIH ZAVEZNIŠTEV

Bolgari so na londonski konferenci izgubili veliko priložnost doseči svoje cilje v Makedoniji, ko so odbili ponudbo Grkov, kateri so se bili pripravljene odpovedati celotni južni Makedoniji z izjemo Soluna. Če bi Bolgari sprejeli ponudbo, do zavezništva med Grčijo in Srbijo verjetno ne bi prišlo. Razmere so se zaostrele do te mere, da je prišlo tudi do vojaških spopadov med Grčijo in Bolgarijo, izgube pa sta trpeli obe strani. Srbi so videli priložnost, da bi skupaj z Grčijo lahko prišli do svojih ciljev v Makedoniji⁴⁹. Srbi so na konferenci v Sankt Peterburgu zahtevali Vardarsko Makedonijo, kar je bilo kršenje zavezništva z Bolgarijo iz leta 1912. Prav tako Bolgari niso našli skupnega jezika z Grčijo glede delitve južnega dela Makedonije. 25. aprila je bolgarska vlada zahtevala formalno rusko arbitražo glede vprašanja Makedonije. Rusi so zahtevo zavrnilo z izgovorom, da bi morala pri reševanju vprašanja sodelovati tudi Grčija. Bolgarija je popolnoma izgubila upanje na rusko pomoč. Grke in Srbe je povezovalo tudi vprašanje Albanije, saj se je ustanovitev te neodvisne države dotikala interesnih sfer obeh držav. Grčija in Srbija sta podpisali vojaški sporazum 15. maja 1913 in zavezništvo 1. junija 1913 v Solunu. Dogovorili sta se, da bosta skupaj napadli

---

⁴⁷ Trojno zavezništvo so sklenile Avstro-Ogrska, Nemčija in Italija.

⁴⁸ Hall, *The Balkan wars ...*, 97.

⁴⁹ Hall, *The Balkan wars ...*, 98.

Bolgarijo in si v vojni pomagali. Prav tako sta se dogovorili o delitvi interesnih sfer v Albaniji⁵⁰.

Grki in Srbi so pristopili s predlogi tudi k Romuniji, vendar so to storili ločeno. Romunija ni želela sprejeti končne odločitve, a je bila na strani Grčije in Srbije. Prav tako so potekala pogajanja z Otomanskim imperijem, da bi napadli bolgarske položaje, vendar niso dosegli dokončnih sklepov. Črnogorci so se pridružili grško-srbskemu zavezništvu zaradi ambicij v Novem Pazarju⁵¹.

26. maja 1913 so Srbi ponovno zahtevali revizijo marčevske pogodbe, katera je bila zavrnjena. Ker Rusi kot arbitri ponovno niso odločili o vprašanju, so se morali Bolgari pripraviti na novo vojno.

1.9 IZBRUH DRUGE BALKANSKE VOJNE

Izčrpanost vojsk, predvsem bolgarske, po prvi balkanski vojni je prisilila vladajoče kroge držav, da so začeli iskati diplomatske rešitve. Vojaki so bili predvsem kmetje, katere je doma čakalo delo. Rešitvi sta bili predvsem razpustitev vojske ali nadaljevanje vojne.

Bolgari so poslali v Sankt Peterburg premierja Daneva z namenom zahtevati od Rusov arbitražo makedonskega vprašanja. 24. junija 1913 je ruski premier Sazanov razvezal Bolgare vseh sporazumov, katere sta državi sprejeli od leta 1902 naprej. Kmalu zatem je v Sankt Peterburg poklical srbskega in bolgarskega premierja, da bi se pogovorili o delitvi Makedonije⁵².

Preden bi do pogajanj in do sporazuma sploh lahko prišlo, sta v noči iz 29. na 30. junij 2. in 4. bolgarska armada napadli srbske in grške položaje v Makedoniji. Premier Danev je želel v Sankt Peterburgu zaustaviti vojno, a brez uspeha. Srbi in Grki so napad označili kot znamenje bolgarske agresije nad njimi in Bolgariji napovedali vojno⁵³. Že takoj so Bolgari imeli status agresorja in si tako še zmanjšali možnosti za doseg svojih ambicij. V mesecu dni so bili Bolgari poraženi.

---

⁵⁰ Hall, *The Balkan wars ...*, 100.

⁵¹ Hall, *The Balkan wars ...*, 101.

⁵² Hall, *The Balkan wars ...*, 104.

⁵³ Hall, *The Balkan wars ...*, 105.

1.9.1 KONFERENCA V BUKAREŠTI

Delegati konference so se zbrali v Bukarešti 30. julija 1913, le 32 dni po začetku vojne. Navzoči so bili tudi predstavniki Velikih sil. Čeprav je Otomanski imperij želel na konferenci imeti tudi svoje predstavnike, so Romuni kot gostitelji njihovo željo odbili, tako da so se morali Otomani o miru pogovarjati na ločeni konferenci.

Bolgari so mirovne pogoje najprej usklajevali z Romuni. Romuni so od Bolgarov dobili celotno pokrajino južne Dobrudže, kar so od njih zahtevali že pred vojno. Če bi Bolgari takrat ustregli romunski zahtevi, do medsebojne vojne ne bi prišlo⁵⁴.

Mirovne pogoje z nekdanjimi zavezniki je bilo težko uskladiti. Bolgari so morali Srbom odstopiti celotno Vardarsko Makedonijo, Grkom pa Egejsko Makedonijo z izjemo Alexandroupolisa (Dedeagach), ki je bilo edino egejsko pristanišče. Črnogorci niso imeli ozemeljskih zahtev. Na konferenci so podpirali zahteve Srbije v upanju na ozemeljske pridobitve v Sandžaku Novi Pazar, katere so prejeli po beograjskem sporazumu s Srbijo 8. novembra 1913. Bolgariji je tako ostala le Pirinska Makedonija v jugozahodnem delu Bolgarije⁵⁵. Mirovni sporazum so v Bukarešti podpisali 10. avgusta 1913.

Bolgarija je s konference odšla kot velika poraženka, saj so izgubili vso Makedonijo z izjemo majhnega dela, kar je bil glavni cilj obeh balkanskih vojn. Izguba Makedonije je pomenila tudi skupno grško-srbsko mejo in s tem večjo grožnjo državi. Grčija je poleg Soluna obdržala vsa večja pristanišča v Egejski Makedoniji. Srbija je po konferenci postala najmočnejša država na Balkanu⁵⁶.

1.9.2 MIROVNA KONFERENCA V KONSTANTINOPLU

Pogovori so se začeli šele 6. septembra 1913. Otomani so si povrnili precejšnje izgube iz prve balkanske vojne, vključno z Lozengradom in Odrinom. Bolgariji je tako ostala zahodna Trakija. Sporazum so podpisali 30. septembra 1913. Bolgarija je v tem sporazumu med drugim iskala tudi zavezništvo z Otomani, katero je bilo sklenjeno šele leta 1915, ko so Bolgari stopili v vojno na strani centralnih sil.

---

⁵⁴ Hall, *The Balkan wars ...*, 123.

⁵⁵ Hall, *The Balkan wars ...*, 124.

⁵⁶ Hall, *The Balkan wars ...*, 125.

Grki so svoje mirovne pogoje z Otomani iskali v Atenah, kjer so obnovili mir z londonske konference, a pustili vprašanje Egejskih otokov odprto. Ravno to vprašanje je državi pahnilo v novo vojno leta 1922.

Ločen sporazum je bil sklenjen med Srbijo in Otomani 14. marca 1914, ki je le obnovil sedanje stanje. S tem se je tudi formalno končala druga balkanska vojna. Mirovnega sporazuma Otomani niso nikoli podpisali s Črno goro⁵⁷.

1.10 POSLEDICE BALKANSKIH VOJN

Balkanske vojne so spremenile geopolitično sestavo Balkanskega polotoka. Otomanski imperij na Balkanu se je skrčil le na skrajno vzhodni del Trakije s Konstantinoplom, na njihov račun pa so se razširile nekdanje vazalne balkanske države. Ustanovljena je bila nova država Albanija. Spremenila se je tudi religijska sestava na polotoku. Poboji, umori in uničevanje lastnine sovražnika je bilo izredno intenzivno na obeh straneh. Vsa grozodejstva so bila omogočena tudi z uporabo novih orožij, katera so bila kmalu spet uporabljena v prvi svetovni vojni. Vprašanja glede delitev ozemelj oziroma nacionalne težnje držav po ozemljih, za katera so smatrali, da so njihova, so pereča še danes. Razmere na Balkanskem polotoku so se ponovno zaostrole po drugem razpadu Jugoslavije leta 1991. Še danes ni rešeno vprašanje Kosova, Makedonije in drugih dežel na Balkanskem polotoku.

---

⁵⁷ Richard C. Hall, *The Balkan wars ...*, 126.

2 POROČANJE SLOVENSkih KATOLIŠkih ČASOPISOV »SLOVENEc« IN »BOGOLJUB« O PRVI IN DRUGI BALKANSKI VOJNI

2.1 O ČASOPISIH BOGOLJUB IN SLOVENEc

2.1.1 BOGOLJUB

Bogoljub – »Cerkveni list za Slovence« – je bil nabožni mesečnik oziroma štirinajstdnevnik. Izdajala ga je Katoliška bukvarna v času od leta 1903 do 1944 v Ljubljani. Leta 1903 je časopis ustanovil duhovnik Janez Kalan in ga urejal do konca leta 1924⁵⁸.

2.1.2 SLOVENEc

Slovenec (1873–1945) »Politični list za slovenski narod« je bil vodilni časnik političnega katolicizma na Slovenskem.

Izhajati je začel 14. oktobra leta 1873, in sicer kot odgovor na mladoslovenski Slovenski narod. Sprva je izhajal trikrat tedensko, od 11. julija 1883 pa kot dnevnik. Izhajal je v Ljubljani kot »Političen list za slovenski narod«. V letih 1888–1896 je izdajal prilogo Domoljub, med leti 1924 in 1932 pa prilogo Ilustrirani Slovenec. Kot ponedeljkova izdaja Slovenca je v letih med 1932 in 1939 izhajal Ponedeljski Slovenec. Vodilo Slovenca je bilo izraženo v geslu: »Vse za vero, dom, cesarja!⁵⁹«

---

⁵⁸ Wikipedija. 2015. Bogoljub (časnik). [https://sl.wikipedia.org/wiki/Bogoljub_\(%C4%8Dasnik\)](https://sl.wikipedia.org/wiki/Bogoljub_(%C4%8Dasnik)), (pridobljeno dne 25. 5. 2016).

⁵⁹ Wikipedija. 2016. Slovenec (časnik). [https://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenec_\(%C4%8Dasnik\)](https://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenec_(%C4%8Dasnik)), (pridobljeno dne 25. 5. 2016).

2.2 BOGOLJUB

2.2.1 PRISPEVEK BOGOLJUBA O BALKANSKIH VOJNAH

V decembrski številki Bogoljuba leta 1912 lahko prvič beremo o balkanskih vojnah v članku »Za križ sveti in svobodo zlato«. Bogoljub svoj prispevek k opisovanju vojnega stanja izrazi že takoj na začetku, ko poroča, da *»Bogoljub« nima poklica, svojim bralcem prinašati podrobnih novic iz bojišča, to berete drugod. Vendar ne more, da bi tudi ne razodel one radosti, v teh dnevih navdajajo vsa krščanska in slovanska srca. – Države, ki se vojskujejo s Turki, sicer žalibog niso katoliške, a so vendar krščanske. Gre za boj križa proti polmesecu; za boj krščanstva proti turški divjosti in grozovitosti*⁶⁰.

Nadalje Bogoljub v članku »Za križ sveti in svobodo zlato« svojim bralcem priporoča naslednje molitve⁶¹:

- *za popolno zmago krščanskega orožja,*
- *za uboge trpine, ki tam doli prenašajo nepopisne težave in umirajo v groznih bolečinah,*
- *za duše v boju padlih vojakov.*

V molitvah je izraženo, kaj je glavna nit poročanja Bogoljuba o balkanskih vojnah. O zmagah *krščanskega orožja* izvemo preko pisem misijonarjev, ki so svoje delo med ranjenci opravljali z gorečnostjo. Skrbeli so za *uboge trpine*, ki jim je vojna prinesla revščino in vsakovrstno pomanjkanje. Že pred vojno so številne može Turki odpeljali v svojo vojsko. Na vaseh so tako ostale le žene z otroki in ostarelimi. Poleg lakote so prebivalci na Balkanu trpeli tudi zaradi bolezni. Vojna je prinesla veliko razdejanje podeželja, predvsem obdelovalnih površin. Predvsem v drugi balkanski vojni so Turki in Grki uničili mnogo katoliških vasi ter mnogo misijonov, katere so ustvarili misijonarji tekom desetletij, med njimi tudi mnogo tistih, v katerih so delovali Slovenci in Slovenke.

Bogoljub poroča tudi o veliki vnemi Katoliške cerkve po ponovnem združenju Pravoslavnih cerkva s Katoliško cerkvijo. V naslednjih člankih decembrske številke leta 1912 Bogoljub poroča o tem, da je prišel čas, da krščansko orožje zmagaja nad Turki in

---

⁶⁰ Za križ sveti in svobodo zlato, Bogoljub, letnik X, št. 12, leto 1912, str. 402/3.

⁶¹ Za križ sveti in svobodo zlato, Bogoljub, letnik X, št. 12, leto 1912, str. 402/3.

da je čas, da se pravoslavni bratje⁶² vrnejo pod okrilje Katoliške cerkve. V članku »Zmagoslavno prodiranje« Bogoljub na začetku izrazi veselje ob zmagi nad Turki. Članek izraža upanje, *da bo Turek polagoma izginil iz Evrope, da bo moglo krščanstvo na Balkanu zopet zavladati. Želimo pa tudi in prosimo Boga, da se naši pravoslavni bratje, ki se v verskem oziru malo ločijo od nas, povrnejo h Katoliški cerkvi*⁶³.

2.2.2 POROČANJE BOGOLJUBA O KRŠČANSKIH MISIJONIH NA BALKANU

Članek »Vojska in naši misijoni« zelo izčrpno poroča o stanju posameznih misijonov. Članek poudarja, da je bilo nasilje med vojskujočimi državami prisotno že pred vojno. Ob izbruhu vojne pa je na območjih bojev ogromno ranjencev in trpečih zaradi raznih izgub. Bogoljub v članku »Ob pogledu na misijone« poroča o skrbi ob pogledu na *naše misijone, ki se nahajajo v krajih, kjer divja najhujša vojska in bodo torej vsled vojske izredno veliko trpeli*⁶⁴.

Bogoljubov največji prispevek je ravno opisovanje misijonov in delovanje misijonarjev v državah, ki so se vojskovala v balkanskih vojnah. Časopis že pred izbruhom vojne poroča o misijonih, kateri so delovali na teh področjih. Poročanje tamkajšnjih misijonarjev pa osvetljuje življenje v misijonih.

2.2.3 APOSTOLSTVO SVETEGA CIRILA IN METODA

Apostolstvo svetega Cirila in Metoda je imelo ogromno zaslug pri delovanju misijonov na Balkanu, zato se mi zdi prav, da predstavim Apostolstvo in njegovo delovanje iz vidika Bogoljuba.

Bogoljub predstavi letno poročilo Apostolstva svetega Cirila in Metoda in njegovo poslanstvo. Bratovščina svetega Cirila in Metoda je bila ustanovljena leta 1852, potrdil pa jo je Papež Pij IX. Leta 1912 so obhajali tretje leto obstoja »Apostolstva svetega Cirila in Metoda« v Ljubljanski škofiji, ki je nadaljevanje Slomškove bratovščine, zato skupaj praznujejo 60. obletnico obstoja. Apostolstvo je leta 1912 štelo že več kot 23.000

---

⁶² Pravoslavne brate v časopisu Bogoljub imenujejo razkolniki.

⁶³ Križarska vojska, Bogoljub, letnik X, št. 12, leto 1912, str. 417.

⁶⁴ Vojska in naši misijoni, Bogoljub, letnik X, št. 12, leto 1912, str. 429.

članov. V poročilu je omenjeno, da je apostolstvo nabralo za več kot 5300 K, ki so jih razdelili za najrazličnejše potrebe misijonov na Balkanu⁶⁵. Za uspeh si štejejo združitev bolgarskih misijonarjev v zvezo svetega Cirila in Metoda, ki je zajemala vse Bolgare, kateri so živeli v Trakiji in celotni Bolgariji. Združitev je omogočila skupno načrtovanje in delovanje v bolgarskem misijonu ter bolj primerno razdelitev darov glede na potrebe. Zaradi potreb misijonov po gradnji novih cerkva v Ak-Bunarju, Lisgarju in Derviški Mogili je ponovno izpostavljena prošnja po darovih⁶⁶. Ustanovili so tudi dva katoliška časopisa, katerima so namenili veliko sredstev in pozornosti.

V prošnji za darove povzemajo Slomškove besede: *»Molitev in miloščina sta dve peruti, po katerih leti evangelijski glas po vsej zemlji«*.

V naslednjem članku Apostolstvo svetega Cirila in Metoda predstavi svoje delovanje.

– *Misijonska dolžnost: »pojditе in učite vse narode«, tako je Gospod naročil svojim apostolom. A ta ukaz ni bil dan samo apostolom, ker sami niso mogli priti do vseh narodov, ampak tudi njih naslednikom. Vsi katoličani so dolžni po svojih močeh podpirati apostolstvo, misijonsko delo katoliške Cerkve⁶⁷.*

– *Po svojih pravilih je apostolstvo »misijonska družba za razširjanje katoliške vere med Slovani in za zedinjenje vzhodne Cerkve«. Torej obsega vse Slovane, posebno pa slovanske in grške vzhodne dežele, kjer prebivajo katoličani pomešani z razkolniki. Naše molitve vedno obsegajo vse te narode in dežele, našo denarno podporo pa pošiljamo v one dežele, kjer je naša podpora najpotrebnejša in najbolj primerna⁶⁸.*

– *Dne 5. julija, ob godu svetega Cirila in Metoda, je glavni društveni praznik apostolstva. Dne 6. julija se udje lahko udeležijo popolnega odpustka⁶⁹.*

– *Vsak naj pomaga po svojih zmožnostih sedaj, ko je pomoč najbolj potrebna.*

– *Apostolstvo ne napreduje samo med Slovenci, ampak tudi med Hrvati. Po našem prizadevanju se je apostolstvo ustanovilo v zagrebški nadškofiji, v hrvaški unijatski škofiji v Križevcih, v splitski škofiji v Dalmaciji in škofiji na otoku Krk⁷⁰.*

Apostolstvo svetega Cirila in Metoda si je ves čas vojne prizadevalo za nabiranje darov, katere so skrbno razdeljevali med pomoči potrebne. Skrbeli so tudi za razna predavanja, kjer so predavatelji predstavljali svoja poročila o misijonih, med njimi tudi pater

---

⁶⁵ Apostolstvo svetega Cirila in Metoda pod zavetjem Device Marije, Bogoljub, letnik X, št. 7, str. 248.

⁶⁶ Apostolstvo svetega Cirila ..., Bogoljub, letnik X, št. 7, leto 1912, str. 248.

⁶⁷ Apostolstvo svetega Cirila ..., Bogoljub, letnik XI, št. 7, leto 1913, str. 240.

⁶⁸ Apostolstvo svetega Cirila ..., Bogoljub, letnik XI, št. 7, leto 1913, str. 241.

⁶⁹ Apostolstvo svetega Cirila ..., Bogoljub, letnik XI, št. 7, leto 1913, str. 242.

⁷⁰ Apostolstvo svetega Cirila ..., Bogoljub, letnik XI, št. 7, leto 1913, str. 242.

Puntigam⁷¹. Poleg predavanj so prodajali tudi posebne razglednice z motivi iz misijonov. Vse prispevke, ki so jih dobili od predavanj in prodaje razglednic, so namenili potrebam misijonov na Balkanu. Ves čas, še posebej pa v času vojne, so si prizadevali za molitev za namene misijonov. Molitvi se je pridružil tudi ljubljanski knezoškof, dr. Anton Bonaventura Jeglič. *Molitvena ura za misijone po priporočilu presvetega ljubljanskega gospoda knezoškofa se bo prvo nedeljo mesca julija po vseh župnijah opravila v namen »Apostolstva svetega Cirila in Metoda« in o katoliških misijonih med razkolniki*⁷².

2.2.4 BOSENSKI MISIJON

Zagotovo prav posebno mesto med vsemi opisi misijonov zavzemajo bosenski misijoni. Članki opisujejo, kako se je gradila krščanska skupnost v Bosni in kako je skozi leta napredovala. Bosenski misijon grozote balkanskih vojn niso prizadele, saj Bosna ni bila v vojni, tako da so bosenski misijoni med vojnami nemoteno delovali. Ravno zaradi tega nisem posvečal večje pozornosti bosenskim misijonom. Omenjam le članek, ki omenja prispevek Slovenke živeče v Palah v Bosni pri dograditvi nove cerkve za tamkajšnjo krščansko skupnost. Članek opisuje *blagoslov cerkvice svetega Jožefa, ki je bila 11. avgusta 1912 v Palah pri Sarajevu. Za dograditev cerkvice je zaslužna tudi slovenka gospa M. Lešnik, ki je cerkvi poklonila zvonove. Pred dograditvijo cerkve so svete maše darovali v njeni hiši. Velik dar so Slovenci prispevali v obliki kipa svetega Jožefa, ki krasi glavni oltar v cerkvi. Prošnjo za izdelavo kipa je Slovencem posređoval pater Puntigam*⁷³.

2.2.5 MISIJONI V MAKEDONIJI

Na kratko bom opisal poročilo o dveh misijonih. Oba opisa sta iz predvojnega časa in opisujeta nastanek in delovanje misijonov. Misijona sem izbral predvsem zato, ker je večina domačih misijonskih poklicev vzknila v domačih misijonskih zavodih.

---

⁷¹ Pater Puntigam je bil misijonar v bosenskem misijonu, ki je s svojimi poročanji Bogoljubu pripomogel k boljšemu razumevanju misijonov v Bosni.

⁷² Apostolstvo svetega Cirila ..., Bogoljub, letnik XI, št. 7, leto 1913, str. 250.

⁷³ Prijateljem bosenskega misijona, Bogoljub, letnik X, št. 9, leto 1912, str. 324.

2.2.5.1 Misijon lazaristov v Zeitenliku

Misijon lazaristov in njihovo delovanje je takole predstavljeno v članku »Katoliški Bolgari v Turški Makedoniji«⁷⁴. Žal je to edini vir delovanja lazaristov med balkanskimi vojnami.

*Kar so za Kranjsko zavodi svetega Stanislava, to naj bi bilo za katoliške Bolgare v Makedoniji bolgarsko semenišče v Zeintenliku, katero je pol ure oddaljeno od Soluna*⁷⁵. Kot poroča Bogoljub je bil tukaj edini katoliški bolgarski zavod, v katerem je bila tudi edina katoliška srednja šola, edino deško in bogoslovno semenišče. Zavod so zgradili leta 1884, in sicer na izrecno željo svetega očeta Leona XIII. Poleg klasičnih predmetov, se na srednji šoli *poleg bolgarskega jezika vsi dijaki uče še treh jezikov: staroslovenskega, ki je njih cerkveno-obredni jezik; turškega, čigar znanje je na turškem izomikancu še bolj potrebno, nego našim dijakom nemščina, in slednjič tudi francoščine (...) saj je skušnja pokazala, da se dajo dijaki brez znanja francoščine veliko hitreje zapeljati v razkolniško pravoslavno vero*⁷⁶. O delovanju in zgledu misijonarjev Bogoljub poroča naslednje: »Misijonarji lazaristi žrtvujejo v tem zavodu bolgarskemu ljudstvu res zelo veliko moči, denarja, truda in skrbi, pa sadovi so tudi lepi in uspehi zadnjih let zelo tolažljivi. Poprej je bila katoliška vera in Cerkev skrajno zaničevana in sovražena. (...) Zdaj pa sinovi dežele, bolgarski dijaki v zeitenliškem zavodu občujejo leta in leta s katoliškimi profesorju in redovniki ter imajo priliko opazovati od blizu apostolsko požrtvovalno življenje in delovanje, občudovati njih vsestransko znanje ter spoznati vedno bolj nauke katoliške Cerkve in njih resnico in lepoto in blažilno, kulturno moč⁷⁷«.

2.2.5.2 Misijon Ak-Bunar

Ak-Bunar je bil katoliški misijon severovzhodno od Odrina. Takratni misijon je leta 1863 ustanovil spreobrnjenec v krščansko vero *starček Pantelejmon*, ki je s svojo gorečnostjo spreobrnil mnogo sokrajanov h katoliški veri. V vasi je leta 1912 živelo 1000 prebivalcev, polovica je bila katoličanov, druga polovica prebivalstva pa je bila

⁷⁴ Katoliški Bolgari v turški Makedoniji, Bogoljub, letnik X, št. 4, leto 1912, str. 139.

⁷⁵ Katoliški Bolgari ..., Bogoljub, letnik X, št. 4, leto 1912, str. 139.

⁷⁶ Katoliški Bolgari ..., Bogoljub, letnik X, št. 4, leto 1912, str. 139.

⁷⁷ Katoliški Bolgari ..., Bogoljub, letnik X, št. 4, leto 1912, str. 139.

pravoslavne veroizpovedi. V župniji je bilo tudi 200 kristjanov iz okoliških vasi, tako da je celotna župnija štela 700 vernikov. Takratni župnik je bil Ivan Bonev, kateri si je zelo prizadeval za razširjanje krščanske vere⁷⁸.

Vas je imela svojo šolo, katero je obiskovalo tudi veliko pravoslavnih učencev. Cerkev, ki je bila zidana v času Pantelejmona, je postala premajhna. Turki niso dovolili zidanja cerkva, tako da so krajani zgradili ob hiši simboličen zvonik, da je hiša dobila podobo cerkve. Leta 1911 so krajani dobili dovoljenje za zidanje cerkve, vendar krajani niso imeli dovolj sredstev. Obrnili so se tudi na vernike iz Slovenije, da po svojih močeh pomagajo Ak-Bunarcem zgraditi novo cerkev⁷⁹. Verska gorečnost katoliških Ak-Bunarcev je izredno velika, saj je dala že veliko misijonarskih in duhovniških poklicev. *Šest deklet je vstopilo k zagrebškim usmiljenkam, ki imajo svoj samostan v Odrinu, ena pa k sestram iz reda Marijinega vnebovzjetja. Trije dečki pa se v misijonarskem središču v Kara-Agaču pri Odrinu pripravljajo za misijonarski poklic*⁸⁰.

Župnik Ivan Bonev je leta 1911 v Ak-Bunarju ustanovil tudi bratovščino svetega Cirila in Metoda, v kateri je postal tudi njen tajnik. Apostolstvo svetega Cirila in Metoda⁸¹, je bilo tako vpeljano tudi v Odrinski škofiji. Skupaj 153 članov s slovensko Cerkvijo moli za razširjanje katoliške vere⁸².

2.2.6 MISIJONI IN PRVA BALKANSKA VOJNA

Za časa prve balkanske vojne ni poročil o uničenju kakšnega misijona. Bogoljub poroča o velikanski revščini, ki vlada v vojskujočih se državah. Članki najbolj zgovorno pričajo o položaju posameznih misijonov v vojni.

Odrin

V članku »Z bojnega polja v Odrinski okolici« Bogoljub prvič poroča, da je »Apostolstvo svetega Cirila in Metoda« v zadnjih dveh mesecih prejelo več pisem iz katoliških vasi v severni odrinski okolici: iz Sudžaka, Mostratlija, Derviške Mogile in

---

⁷⁸ Misijonski sadovi vsakdanjega sv. obhajila, Bogoljub, letnik X, št. 4, leto 1912, str. 140.

⁷⁹ Misijonski sadovi ..., Bogoljub, letnik X, št. 4, leto 1912, str. 141.

⁸⁰ Misijonski sadovi ..., Bogoljub, letnik X, št. 4, leto 1912, str. 141.

⁸¹ Apostolstvo svetega Cirila in Metoda je ustanovil škof Anton Martin Slomšek leta 1852. Apostolstvo se zavzema za združitev pravoslavnih in katoliških kristjanov. Svoje poslanstvo uresničujejo z molitvijo in darovi za misijone.

⁸² Misijonski sadovi ..., Bogoljub, letnik X, št. 4, leto 1912, str. 141.

*Ak-Bunarja. Vse te vasi so zdaj že v bolgarskih rokah. Zelo smo se bali, da bo katera od vasi porušena ali požgana, a so hvala Bogu, vse vasi še vedno ohranjene. Pač pa so te vasi gospodarsko uničene. Ob začetku vojske so morali prebivalci zalagati turško vojsko, kasneje pa bolgarsko. Vsi možje so v vojski, doma so le žene in otroci, revščina trka na vrata*⁸³.

Plovdiv

Pater Gisler, predsednik Vincencijeve konference v Plovdivu, se v pismu zahvaljuje za vse darove, ki so iz Slovenije prispeli za ranjence v Plovdiv. Del darov je poklonil tudi sestram usmiljenkam. V bolnišnici v Plovdivu deluje šest slovenskih sester usmiljenk, ki se zahvaljujejo za vse darove⁸⁴. Misijonar pater Gisler v naslednjem prispevku opisuje težke razmere na bolgarskem. Revščina je tolikšna, da ljudstvo tako pritiska, da mora ob delitvi miloščine posredovati policija. Zaradi tega so sestavili seznam družin, ki najbolj potrebujejo pomoč. Izrazi tudi zaskrbljenost, da najhujše šele prihaja. V Odrinu so zopet začeli s poukov v šoli, kjer pomagajo doma vzgojeni učitelji⁸⁵. Pater se zahvaljuje za do sedaj prispеле darove in se priporoča tudi v prihodnje.

Derviška Moglija

Članek »Iz Derviške Moglije« takole poroča: »Sredi bojnega hrupa, med grmenjem topov pred Odrinom, je misijonar Bazilij Gešev sam nadaljeval ročna in tesarska dela. Ravno ob božiču je bila cerkev toliko dovršena, da je mogel v njej maševati⁸⁶«.

Misijonar Gešev pove, da mu ne bi uspelo brez darov, ki jih je prejel iz Slovenije. Za darove se zahvaljuje in se priporoča nadaljnji dobroti Slovencev in jih naproša, naj darujejo za zvonik v novi cerkvi.

Ak-Bunar

Iz Ak-Bunarja župnik Ivan Bonev v pismu 29. januarja 1913 poroča o velikanski vojni škodi v vasi in vsej okolici. Škoda je nastala zaradi vojnih spopadov in zaradi prevažanja vojne opreme in ranjencev. Predvideva veliko škodo v bodoče, saj so vsi možje odšli v vojno, tako da ni nikogar, ki bi mogel poskrbeti za uničene njive in

⁸³ Z bojnega polja v odrinski okolici, Bogoljub, letnik XI, št. 2, leto 1913, str. 59.

⁸⁴ Med ranjenci v Plovdivu, Bogoljub, letnik XI, št. 2, leto 1913, str. 60.

⁸⁵ Revščina v Plovdivu, Bogoljub, letnik XI, št. 5, leto 1913, str. 162.

⁸⁶ Iz bojnega polja v odrinski okolici. Iz derviške Moglije, Bogoljub, letnik XI, št. 4, leto 1913, str. 132.

opustošena gospodarstva. Cerkev so Bolgari spremenili v vojaško skladišče, saj je v bližini sedež bolgarskega topništva⁸⁷.

2.2.7 UNIČENJE MISIJONOV V DRUGI BALKANSKI VOJNI

V drugi balkanski vojni pride do uničenja že tako zelo obubožanih misijonov, ki so trpeli raznovrstno pomanjkanje že med prvo balkansko vojno. Po poročanju Bogoljuba, so Turki in Grki, ki so okupirali bolgarska ozemlja, opustošili še tisto, kar je ostalo in pobili vse krščanske prebivalce, kateri niso zbežali v Bolgarijo. To so ozemlja Trakije in Makedonije.

Opis uničenja katoliških misijonov začne Bogoljub v članku »Opustošenje katoliških misijonov v odrinski škofiji⁸⁸«. Članek takole poroča: *»V novi bratomorni vojski na Balkanu so morali Bolgari vse svoje čete poslati proti Grkom in Srbom ter umakniti svoje posadke pri Čataldži in v Odrinu. To priliko so Turki porabili, da so udrli nazaj v Trakijo, zasedli Odrin in vse ozemlje do stare turško-bolgarske meje. Turki so se strašno maščevali nad Bolgari ter v Traciji vse opustošili in poklali. Pri tem so bili tudi katoliški bolgarski misijoni strašno opustošeni. Ravnatelj bolgarskega katoliškega misijonskega semenišča v Kara-Agaču pri Odrinu pošilja naslednje poročilo o razdejanju katoliških misijonov⁸⁹«. V naslednjem članku »Strašno razdejanje in klanje« iste številke Bogoljuba izvemo, da so bili *katoliški misijoni v odrinski okolici skoraj vsi popolnoma uničeni in razdejani. Prodiranje turške vojske je bilo združeno s požiganjem, razdejanjem in klanjem vsega bolgarskega. Od naših katoliških misijonov so ostale samo razvaline in pepel. Ljudstvo in misijonarji so po večini zbežali bred preganjalci; toda njihove cerkve so popolnoma opustošene in požgane⁹⁰*. Članek nadalje poroča o čistem opustošenju bolgarskih vasi v celotni Trakiji, tako katoliških kot pravoslavnih. Opaženo je bilo, da so Turki prizanašali grškim vasem, kar je napeljevalo na grško-turško zavezništvo. Na novi meji Midia – Enos, sta se nahajala dva katoliška misijona, Lisgar in Ela-Gene. Oba sta bila popolnoma opustošena. Župnik iz Lisgarja je pribežal v Kara-Agač 15. julija 1913, ko so vas zavzeli Turki, župnik iz Ela-Gene pa 16.*

---

⁸⁷ Iz bojnega polja v odrinski okolici. Ak Bunar, Bogoljub, letnik XI, št. 4, leto 1913, str. 132.

⁸⁸ Opustošenje katoliških misijonov v odrinski škofiji, Bogoljub, letnik XI, št. 10, leto 1913, str. 348.

⁸⁹ Opustošenje katoliških misijonov v odrinski škofiji, Bogoljub, letnik XI, št. 10, leto 1913, str. 348.

⁹⁰ Opustošenje katoliških misijonov v odrinski škofiji, Bogoljub, letnik XI, št. 10, leto 1913, str. 348.

julija 1913. Oba poročata o razdejanju celotne vasi, vključno s cerkvami in misijonskimi središči.

V naslednji številki Bogoljuba članek »Odrinska okolica« poroča o turški zasedbi Odrina. *Dne 22. julija so Turki zasedli Odrin. Prihod turških čet je v odrinski okolici povzročil isto kot drugod. Dne 23. julija smo izvedeli, da je oropana in zažgana katoliška vas in cerkev v Ak-Bunarju. Prebivalci so zbežali v staro Bolgarijo, njih junaški župnik Ivan Bonev je pa ostal, da bi rešil svojo novo cerkev*⁹¹. Članek nadaljuje z opisom uničenja vseh bližnjih misijonov. *Dne 23. julija je prišel na vrsto katoliški misijon Mostratli (ustanovljen od bolgarskega meniha Pantelejmona). Vas so zažgali turški in grški kmetje. Nadalje »Bogoljub« pripoveduje o uničenju misijona v Kajadžiku, kjer so Turki razdejali poleg cerkve še šole. Poročila o velikem razdejanju so opisala tudi misijone v Sudžaku, kjer so pomorili celotno prebivalstvo. V Kara-Agaču se je nabralo že okoli 2000 beguncev, katerim so namenili šole in cerkve*⁹².

V članku »Opustošenje bolgarskih misijonov« beremo o izgubi in uničenju Kukuša. *Pri Kukušu, kjer deluje več slovenskih usmiljenk, je bila bitka med Bolgari in Grki. Grki so mesto osvojili, ga zažgali in razdejali; vse prebivalce, ki niso zbežali, so poklali. Rešili sta se samo dve hiši usmiljenk, in sicer na posebno prizadevanje francoskega konzulata. K usmiljenkam se je zateklo več sto Bolgarov. (...) Okoli Kukuša so Grki požgali skoraj vse katoliške vasi, prebivalci so zbežali v staro Bolgarijo, posebno v Plovdiv in Jambol*⁹³.

V drugi balkanski vojni so bili po poročanju Bogoljuba izgubljeni skoraj vsi misijoni, ki so delovali na območju Trakije in Makedonije. Bežeči misijonarji in krščansko prebivalstvo so se v glavnem zatekli v bolgarski mesti Jambol in Plovdiv. Trume beguncev so pripeljale razmere tako daleč, da so morale ob razdeljevanju kruha posredovati policijske sile. Revščina po vojni je bila zelo velika.

Naj žalostno misel o uničenju balkanskih misijonov zaključim z mislijo Bogoljuba: »*Pri svojem zadnjem divjanju so pa pokončali najlepše misijone, ki so jih misijonarji ustanovili z velikim trudom in velikimi stroški. Misijonarji upajo, da se bo v nekoliko mescih v Trakiji vse pomirilo. (...) Upajo na požrtvovalnost jugoslovanskih, torej*

---

⁹¹ Odrinska okolica, Bogoljub, letnik XI, št. 10, leto 1913, str. 349.

⁹² Odrinska okolica, Bogoljub, letnik XI, št. 10, leto 1913, str. 349.

⁹³ Opustošenje bolgarskih misijonov, Bogoljub, letnik XI, št. 10, leto 1913, str. 359.

slovenskih dobrotnikov. Začnimo torej zbirati prispevke za obnovo katoliških misijonov v strašno opustošenih balkanskih deželah!»⁹⁴

2.2.8 BOGOLJUB IN DAROVI

Časopis Bogoljub je veliko pripomogel k temu, da so prebivalci Slovenije veliko darovali za najrazličnejše potrebe misijonov in verskih zavodov. Bogoljub na koncu vsake številke poroča o dobrotljivosti slovenskega naroda, ki daruje za potrebe misijonov tako v denarju kot v materialnih dobrinah. Prav posebno mesto med darovi imajo bosenski in makedonski misijoni, saj so se jim lahko bralci najbolj približali ravno preko opisov teh misijonov v razdelku Bogoljuba »Slovenski misijonar«. Naštejem naj le nekaj namenov, za katere se bili namenjeni darovi in se najpogosteje pojavljajo: *za bosenski in makedonski misijon, za vsakdanji kruh, za sestre usmiljenke v Odrinu, za misijon v Ak-Bunarju, Kara-Agaču, Kukušu, za vojne sirote, za bolnišnico v Plovdivu, za potrebe Apostolstva svetega Cirila in Metoda itd.*

Ker so misijonarji v svojih pismih znova in znova naprošali za darove, je uredništvo Bogoljuba takole potolažilo svoje bralce: *»Uredništvo že nerado nadleguje naročnike z raznimi prošnjami. Vendar ni moglo, da ne bi sprejelo te prošnje v list, ker je potreba res velika. S tem pa nočemo nikomur kake nadlege delati. Kdor lahko da in rad da, tistemu vela ta prošnja»*⁹⁵. Prošnjam po darovih so se bralci vedno znova in znova odzvali, kar je moč razbrati ravno s seznamov darov na koncu vsakega časopisa.

Posebno omembo si zasluži dobrodela akcija, ki jo je pripravil pater Puntigam pri zbiranju opeke za gradnjo novega Marijinega doma v Sarajevu.

Pater Puntigam v članku »Prijateljem bosenskega misijona«⁹⁶ v veliki želji pomagati sirotam v Sarajevu naproša Slovence, naj pomagajo zgraditi Marijin dom v Sarajevu. V ta namen je izdelal posebno polo, na kateri je bilo 100 opek. Za vsako opeko, ki jo darovalec podpiše, se zaveže, da bo daroval 10 vinarjev, kar na 100 opek znaša 10 K. Z zbranimi sredstvi bi kupili opeke za gradnjo novega doma. Kdor ne zmore darovati, naj

---

⁹⁴ Odrinska okolica, Bogoljub, letnik XI, št. 10, leto 1913, str. 350.

⁹⁵ Poziv in prošnja našim Slovenkam!, Bogoljub, letnik X, št. 12, leto 1912, str. 433.

⁹⁶ Prijateljem bosenskega misijona, Bogoljub, letnik XI, št. 6, leto 1913, str. 207.

pole vrne, da jih dobijo tisti, ki bi še darovali za bosenski misijon. Kasneje se pokažejo sadovi dobre zamisli patra Puntigama⁹⁷.

2.3 SLOVENEK

Časnik Slovenec balkanske vojne predstavi predvsem iz vidika vojaške in politične zgodovine. Ker je opis samih bitk in napredovanje vojske posameznih vojskujočih držav pri mojem diplomskem delu postavljen v prvo poglavje, bom poročanje Slovenca o vojaških položajih med vojno le opisal. Slovenec na prvih straneh poroča o domači in tuji diplomaciji v času balkanskih vojn. Posredovanju podatkov o mnenju politike o balkanskih vojnah v časniku Slovenec posvečam posebno pozornost.

2.3.1 SLOVENEK IN POROČANJE O VOJAŠKIH SPOPADIH V ČASU BALKANSKIH VOJN

Slovenec že v obdobju pred vojnami v fragmentih poroča o manjših vojaških spopadih med vojskujočimi se državami. To so predvsem spopadi bolgarskih in srbskih »četašev⁹⁸« s turškimi vojaki. Poleg opisov turških spopadov s »četaši«, Slovenec v predvojnem času omenja nemire v Albaniji. Albanci, nezadovoljni z novo turško oblastjo, zahtevajo povrnitev starih pravic in ustanovitev nove avtonomne države Albanije znotraj Otomanskega imperija. Te zahteve večkrat ponovijo, o čemer poroča tudi Slovenec. Zaradi neposlušnosti mlade turške oblasti prihaja do številnih vojaških spopadov, ki se pogosto končajo z izgubami na obeh straneh. Ob približevanju prve balkanske bojne je opisov bojov v Slovincu med omenjenimi skupinami vedno več. Ob izbruhu vojne Slovenec dnevno poroča o napredovanju vojaških sil, osvajanju mest na turškem ozemlju in izgubah, ki so jih imele vojskujoče države na Balkanu. Pred mirovnim sporazumom v Londonu Slovenec poroča o nesoglasjih med zaveznicami balkanske lige pri razdeljevanju osvojenih ozemelj. Nesoglasja še pred podpisom mirovnega sporazuma prerastejo ustrahovanja, ko Bolgarija in Srbija že 30. 5. 1912

---

⁹⁷ Prijateljem bosenskega misijona, Bogoljub, letnik XI, št. 6, leto 1913, str. 207.

⁹⁸ Četaši so bili vojaki, kateri so pripadali najrazličnejšim skupinam, ki so se borile za osamosvojitvev Makedonije.

začneta s splošno mobilizacijo svojih vojsk. Manjši obmejni spopadi prerastejo v drugo balkansko vojno, ko na začetku ni prav jasno, kdo je koga napadel. Slovenec tudi v tej vojni vsakodnevno poroča o vojaških spopadih, ki jim ni konca do premirja 28. julija 1913. Vojaških spopadov v Slovincu med vojskujočimi državami nadalje ni zaznati.

Poudariti je potrebno, da Slovenec v opisovanju vojske v vsaki številki priloži poročila vseh vpletenih držav. Poročila pa so si med seboj zelo različna. V primeru navajam, kako v drugi balkanski vojni, bolgarski in srbski poročevalci različno predstavljajo napredovanje svojih armad dne 4. julija 1913.

Iz Sofije: *»Vojni poročevalec »Reichspost« brzojavlja svojemu listu: Sedanji položaj preciziram takole: Predvčerajšnji navidezni uspeh Srbov pri Štipu so Bolgari že z uspešnim protisunkom izravnali, obšli so tudi Kratovo in Krivo Palanko in prodirajo že tudi proti Kumanovu in proti srbski meji. Tudi obkolilna operacija na desnem bregu reke Vardar uspešno napreduje, tako da je srbsko stališče pri Velesil nevzdržljivo in se bodo morali Srbi umakniti. Tudi ofenzivo proti Solunu Bolgari uspešno nadaljujejo, četudi Grki nasprotno poročajo in so se že znatni deli grške armade morali umaknili⁹⁹«.*

Iz Beograda pa je poročilo prav nasprotno: *»Po avtentičnih poročilih Srbi povsod prodirajo. Do zdaj niso izgubili še nobene postojanke in so veliko bolgarskih postojank osvojili. Bolgarsko poročilo, da se je Bolgarom posrečilo končno Gjevgeji zavzeti, ne odgovarja resnici. Nasprotno je Gjevgeji v srbskih rokah. Posebne izdaje objavljajo povelje generala Stepanoviča vojakom III. Poziva, v katerih slavi sijajne uspehe čet prvega in drugega poziva. Povelje končuje: Ker nam hočejo Bolgari z nadčloveškim naporom osvojeno ozemlje proti vsaki pravici odvzeti, se moramo tudi starejši izkazati vredne mlajših naših bratov. Zmagovito moramo prodirati na tisti poti (v Sofijo), na kateri smo se morali svojčas neslavno obrniti. Zmagovitemu srbskemu orožju moramo nov sijaj pridobiti!¹⁰⁰«*

Ravno zaradi primera zgoraj ugotavljam, da pri opisovanju vojnih spopadov in žrtev v vojski Slovenec postreže z veliko podatki, ki so si včasih tudi med seboj nasprotujoči. Za objave v Slovincu, ki prinašajo podatke iz vojnih območij, bi tako lahko rekli, da kažejo več strani, niso zgolj predstavljanje slike ene države. Dvojnost podatkov nam lahko govori o nezanesljivosti podatkov, ali pa o objektivnosti časopisa. Bralec je si je ob vseh teh podatkih lažje ustvaril lastno sliko razmer na bojišču.

⁹⁹ »Poročila Wagnerja o uspešnih bolgarskih operacijah«, Slovenec, letnik XVI, 4. 7. 1913, št. 151, str. 1.

¹⁰⁰ »Poročila o srbskih uspehih na črti Kriva Palanka – Kočane Štip«, Slovenec, letnik XVI, 4. 7. 1913, št. 151, str. 1.

2.3.2 SLOVENEK IN POLITIKA MED BALKANSKIMI VOJNAMI

Časopis Slovenec že prvi dan vojne napovedi Črne gore Turčiji z velikim uvodnim naslovom »Na Balkanu je vojska!« opozori svoje bralce na začetek prve balkanske vojne. Slovenec takole poroča: *»Boj za osvoboditev krščanskih provinc evropske Turčije se je začel. Vsi Slovani brez razlike ga pozdravljamo, pozdravljati ga mora v interesu krščanske kulture vsa Evropa. Boj za osvoboditev Makedonije in Albanije bo zadnja faza v onem velikem boju, katerega so pričeli začetkom prejšnjega stoletja bojevati podjarmljeni balkanski narodi proti turškemu nasilstvu. Evropska diplomacija je ta boj zavlačevala, dokler ga je mogla, nobena država se vsled medsebojne zavisti ni mogla odločiti za pogumno dejanje, balkanske države so tolažili s praznimi obljubami in Turčijo umetno ohranili pri življenju, zdaj pa so balkanski narodi temu napravili konec. Pod poveljstvom čile Bolgarije so napovedali Turčiji vojsko. Nasprotstva med Bolgari, Srbi, Črnogorci in Grki, ki so do zdaj enoten nastop onemogočala, so minula, krščanski balkanski narodi so se združili, medtem ko diplomacija velesil ne ve, kaj bi počela in intrigira druga proti drugi. Kakšno nasprotje med idealnim navdušenjem krščanskega Balkana, ki gre v boj za krst častni in slo-bodo zlato, pa med velikimi evropskimi državami, ki so izgubile glavo, še vedno ugibajo, na katero stran bi se postavili¹⁰¹«.*

Uvodni članek najlepše slika mnenje Slovencev o vojni proti Turkom. Najprej je potrebno omeniti splošno navdušenje. Slovenec poroča, da je to boj za osvoboditev krščanstva izpod muslimanskega in turškega zatiranja. Slovenci ta boj pozdravljajo in k veselju nad osamosvajanjem krščanstva vabijo vso Evropo. Mnenje, da so prav evropske sile zavlačevale nastanek velikih balkanskih držav se v članku odkrito pokaže. Zavlačevanje vojne in razpad Otomanskega imperija je Velike sile skoraj popolnoma potisnil iz balkanskega prizorišča, saj so se balkanske države združile in skupaj napadle Turke. Velike sile skozi celotno vojno obdobje balkanskih vojn nikoli dokončno ne izrazijo svoje pripadnosti eni ali drugi strani. Vsebina članka slika podobo časnika Slovenec skozi vse balkanske vojne.

Nadalje članek poroča o vlogi Avstrije na začetku vojne. *»Že od začetka, ko se je začela velika avstrijska monarhija snovati, je bila državna ideja Avstrije varovati evropske narode turškega nasilstva. Ta zgodovinski poklic Avstrije je Hrvate privedel v okrilje monarhije. Koncem 17. in začetkom 18. stoletja se je Avstrija te svoje naloge najbolj*

¹⁰¹ Na Balkanu je vojska!, Slovenec, letnik XV, 9. 10. 1912, št. 232.

zavedala, takrat je bila moč polmeseca skoro popolnoma strta in zdelo se je, da ima ves Balkanski polotok pripasti monarhiji. Takrat je bil tudi srbski narod na tem, da se z Avstrijo trajno združi in z zavzetjem Beograda je postalo to tudi dejstvo. Pot na jug, cesta proti Solunu je bila odprta, tudi Bolgarija je bila godna za pripojenje k monarhiji, pred Avstrijo se je odpirala velika in sijajna bodočnost, lahko bi bila postala največja slovanska država na svetu¹⁰²«. Avstrija je kot vse ostale države Velikih sil ohranila status quo in je bila udeležena v vojnah le kot opazovalka. Kljub zgodovinskemu poslanstvu, varovati evropske narode turškega nasilstva, si je po prvi balkanski vojni prizadevala, da balkanske države ne bi dosegle okvirjev starih srednjeveških držav. V nadaljevanju Slovenec poroča ravno o tej problematiki, ko se Avstrija v vlogi Velike sile zavzema za priključitev še vedno obleganega mesta Skader nastajajoči državi Albaniji.

Že naslednji dan izvemo, kako na balkansko vojno gleda slovenski politični vrh: »Ves slovenski narod je danes edin v tem, da vojsko balkanskih držav proti Turčiji pozdravlja. S. L. S. kot politična voditeljica Slovencev se tudi v tem oziru čuti eno z našim ljudstvom. Zmage črnogorskih junakov, ki so prvi za orožje zagrabili, so tudi naše zmage. Zavest solidarnosti Jugoslovanov glede njihovih najvažnejših političnih ciljev preveva danes vse slovanske rodove, ki bivajo od Mure doli do Soluna. To je, kar v prvi vrsti tu z odkritim veseljem konstatiramo. Naši monarhiji spričo sedanjega položaja ne preostaja drugega, kakor da se postavi s svojimi simpatijami na stran balkanskih narodov. Edino to je v interesu naše države, edino to je logično, vsako drugo stališče bi bilo skrajno škodljivo in bi nas zapletlo v nevarno situacijo, iz katere bi ne našli zlepa izhoda. Danes je čas, da se Avstrija spomni, da je od zgodovine poklicana biti branik krščanske kulture proti osmanstvu, da je njena prihodnost, njena moč in njen razvoj odvisen od tega, kako bo s svojim moralnim ugledom in s svojo dejansko silo podpirala Jugoslovane na Balkanu, da ima tu pred seboj neko kulturno poslanstvo, ki je ne sme žrtvovati nobenim drugim pomislekom.

Slovensko ljudstvo, vsi Jugoslovani v okvirju monarhije, žele, da zmaga stališče njihovih bratov, našo diplomacijo pa moramo resno pozvati, naj stori zdaj to, kar je neobhodno potrebno, edino pametno, edino mogoče: monarhija mora stati na strani

---

¹⁰² Na Balkanu je vojska!, Slovenec, letnik XV, 9. 10. 1912, št. 232.

*onih, ki se bore za svojo svobodo!*¹⁰³ Tudi slovenski politični vrh poziva Avstrijo, naj vendar stopi na stran osvobajajočih se balkanskih narodov.

V nadaljevanju vojne Slovenec izrazi svoje mnenje tudi proti taboru liberalcev, ki šele sedaj, ko je vojna v polnem razmahu, ustanavljajo odbor za pomoč Bolgarom. Slovenec, kot politični list katoliške SLS takole opisuje zgražanje nad liberalci: *»Naši liberalci so po dolgem in resnem premišljevanju, kako bi pomagali bratom Bolgarom, ali bolje, kako bi pri tej lepi priliki pokazali svoje slovansko srce, res sestavili »odbor«, in to se jim tako imenitno zdi, da bijejo zdaj na veliki boben, da cel svet izve, da so oni in le oni prijatelji in spasitelji Bolgarov. Treba je zato javnosti pojasniti, kako je naše katoliško ljudstvo brez bobnanja in hrupa že dolga leta za makedonske Bolgare veliko delalo in veliko doseglo in kako se je od naše strani izvrševalo že leta in leta z veliko požrtvovalnostjo ogromno delo za blagostanje in kulturo Bolgarov, med tem ko so naši liberalci spali sladko spanje in se jim o ubogi krščanski raji v Makedoniji niti sanjalo ni*¹⁰⁴«.

Kot zaključek začetnega izrekanja vojnega razpoloženja naj predstavim govor dr. Ivana Šušteršiča na delegacijski seji na Dunaju dne 9. oktobra 1912: *»Visoka delegacija! Tri dni je stala Evropa pod vplivom diplomatske akcije velesil za ohranitev miru. Od včerajšnjega dneva naprej pa stoji pod vtisom vojne, ki jo je napovedala Črna gora. Izplača se ta dva momenta med seboj primerjati, ker je ta primerjava silno poučna. Priča namreč, da je diplomacija brez moči tam, kjer se postavi v nasprotstvo z živimi silami razvoja, ki se ne da ustaviti. Tudi zgodovina berlinske pogodbe in mirovne pogodbe v St. Stefano nam kaže nekaj sličnega. Mirovna pogodba v St. Stefano je bila v celoti logični izraz naravnih razmer, ki so vladale po končani vojski med Rusijo in Turčijo. Berlinska pogodba se je postavila nasproti tem naravnim razmeram, in posledice, danes se v tem vprašanju nihče ne moti, niso izostale. Namen berlinske pogodbe, ustvariti na Balkanu vsaj za nekaj časa mir, se ni dosegel in na Balkanu je vladal nered do današnjega dne. Berlinska pogodba je izgubljala svojo veljavo kos za kosom*¹⁰⁵«. Deželni glavar dr. Šušteršič v svojem govoru poda zelo zanimivo gledanje na balkanske vojne. Povzema, da je evropska diplomacija velesil že prepozna, saj je s svojim čakanjem balkanskim narodom prekipelo in so svoje težave začeli reševati z

---

¹⁰³ Vsi edini, Slovenec, letnik XV, 12. 10. 1912, št. 235.

¹⁰⁴ Naše delo in »delo« liberalcev za Bolgare v preteklosti in sedanjosti, Slovenec, letnik XV, 2. 11. 1912, št. 252.

¹⁰⁵ Govor dr. Šušteršiča o dogodkih na jugu, Slovenec, letnik XV, 14. 10. 1912, št. 236.

vojno. Dr. Šušteršič omenja, da je sanstefanski mir prinesel pravično razdelitev turškega in evropskega ozemlja med balkanske države. Berlinska pogodba se je, kot pravi dr. Šušteršič, postavila nasproti naravnim razmeram in posledice so vidne v balkanski vojni.

Vse do konca prve balkanske vojne so Velike sile diplomatsko želele ohraniti Osmanski imperij čimbolj pri življenju. V naslednjih dveh člankih Slovenec poroča o pritisku Velikih sil pri vprašanju Skadra in reakcijo na strah Velikih sil, da bi Bolgari zavzeli Carigrad.

Pri vprašanju glede Skadra je zanimivo predvsem začetno prizadevanje Velikih sil, da Črnogorci mesta ne osvojijo. *»V petek so obiskali srbskega ministrskega predsednika Pasiča francoski, ruski in angleški poslanik. Prva dva sta prijateljsko prigovarjala, naj Pasič obleganje Skadra odpravi, angleški poslanik je pa kategorično izjavil, da Anglija od Srbije zahteva, da se zahtevam velesil uda. Če Srbija svoj odpor nadaljuje, ji Angleška za vselej svojo pomoč odtegne. V ministrskem svetu, ki so ga hitro sklicali, je kralj Peter ugovarjal zaradi radi postopanja Angleške, Pasič je pa naglašal potrebo, da si pridobi Srbija dobrohotnost Avstro-Ogrske in da naj dela na dobre razmere s sosednjo državo. Končno sta vojni in notranji minister pritrčila, da se Skader preneha oblegati in da se srbske čete odpokličejo.«*¹⁰⁶ Kljub prenehanju pomoči Srbije Črni gori pri obleganju Skadra, ga Črnogorci osvojijo 23. aprila 1913. Slovenec takole podaja opis padca Skadra in mednarodno posredovanje pri tem vprašanju. *»Padec Skadra je mednarodni položaj zelo kompliciral, ker se gre zdaj za to, kako bodo mogle velesile pripraviti Črno goro, ki se iz Skadra brez boja ne bo prostovoljno umaknila, do tega, da spoštuje sklep Evrope. Jutri se bo morala konferenca poslanikov v Londonu baviti z vprašanjem, kako bi se izkrca mednarodni ekspedicijski zbor, ki bi imel nalogo Skader Črni gori vzeti. Že v prihodnjih urah se bodo evropski kabineti med seboj dogovarjali, kaj se ima zgoditi. Brezglavost Evrope postaja vedno večja. Brez dvoma se bo morala Evropa odločiti za energični korak, da ne bo sledila blamaža za blamažo«*.¹⁰⁷

Slovenec poroča o skrbi Velikih sil za preveliko bolgarsko zmago. V ta namen takole razpravljajo na konferenci: *»Konferenca pa se je bavila tudi z možnostjo, da Bolgari Carigrad zavzamejo. V tem slučaju so velesile sklenile poslati pred Carigrad bojne*

---

¹⁰⁶ Pritisk velesil na Srbijo glede Skadra, Slovenec, letnik XVI, 15. 4. 1913, št. 84.

¹⁰⁷ Evropa v zadregi, Slovenec, letnik XVI, 23. 2. 1913, št. 48.

ladje. Ta odredba nima nobene osti proti Bolgariji, ampak le namen ščititi evropske podanike. Vsaka izolirana akcija kake velesile je pri tem izključena. Javnost pa sodi, da ta sklep pomeni, da velesile Bolgarom ne puste, da bi Carigrad zavzeli, ako imajo ta namen.»¹⁰⁸

Velike sile niso mogle več onemogočiti popolnega poraza Osmanskega imperija. Svoje zadnje dejanje so storile na mirovni konferenci, ko so dosegli, da je bila ustanovljena nova država Albanija in da je Turčija ohranila vsaj del svojih ozemelj. Ta ozemlja pa so bila razlog, da mir na Balkanu ni moral ravno dolgo trajati. Slovenec še pred podpisom dokončnega miru v Londonu poroča o konfliktih med Bolgarijo in Grčijo glede novih meja ter o užaljenosti Srbije zaradi neizpolnjenih vojnih ciljev. Vse to pripelje do tega, da so se bivše balkanske zaveznice začele oboroževati za novo vojno, preden je sploh prišlo do zaključka prve. Odgovornosti za novo vojno ni želel prevzeti nihče. Druga balkanska vojna je potešila ozemeljske zahteve vseh, razen Bolgarije. Veselje nad končano vojno opisuje zadnji članek: *»Samo prvi delegati posameznih delegacij so pritisnili svoj pečat na pogodbo. Ko se je podpisala pogodba, so streljali v utrdbah, da Bukareščanom naznanijo, da se je mir nepreklicno sklenil; vsi zvonovi so zvonili, godbe so korakale po mestu, ki je bilo z zastavami okrašeno.»¹⁰⁹*

---

¹⁰⁸ Konferenca poslanikov, Slovenec, letnik XVI, 15. 4. 1913, št. 85.

¹⁰⁹ Mir na Balkanu, Slovenec, letnik XVI, 11. 8. 1913, št. 183.

3 HČERE KRŠČANSKE LJUBEZNI SVETEGA VINCENCIJA PAVELKEGA – USMILJENE SESTRE IN NJIHOV PRISPEVEK MED BALKANSKIMI VOJNAMI

O ustanovitvi redovnic »Hčera krščanske ljubezni svetega Vincencija Pavelskega«, bolje poznanih kot »sestre usmiljenke«, se je prelilo mnogo črnila. Mnogo znanega je tudi s področja ustanavljanja provinc, najprej po Evropi in nato po svetu. Tudi o sestrah usmiljenkah pri nas v Sloveniji je veliko informacij, saj je slovenska provinca mednarodna in zelo mlada, ustanovljena je bila šele ob osamosvojitvi Slovenije.

Iz obdobja vojn, predvsem tistih izpred prve svetovne vojne, pa je izredno malo znanega o sestrah usmiljenkah. Zato sem se odločil in bom v svojem diplomskem delu pisal tudi o delovanju sester usmiljenk med balkanskimi vojnami, z ozirom na usmiljene sestre iz Slovenije. Edini vir, iz katerega lahko izhajam, je »Bogoljub – cerkveni list za Slovence«. Žal poročanja časopisa Bogoljub niso v kronološkem zaporedju, saj so informacije iz vojnih območij v uredništvo časopisa prihajale veliko kasneje, kakor so se dogodki dejansko odvijali. Sestra usmiljenka tako razloži zakasnitev poročil. *O delovanju naših so sester na Balkanu v sedanjem burnem času vam morem le kratko poročati, ker iz onih krajev v vojnem času ni lahko dobiti sporočil*¹¹⁰.

3.1 SPLOŠNO O HČERAH KRŠČANSKE LJUBEZNI

Besede svetega Vincencija Pavelskega, ki je leta 1633 skupaj z Ludoviko de Marillac v Franciji ustanovil Družbo hčera krščanske ljubezni, dobijo poln pomen le v luči tedanjega časa. V 17. stoletju (leta 1566 je papež Pij V. prepovedal ženske samostane brez klavzure) so v Franciji in drugod po svetu namreč poznali le kontemplativne redovne skupnosti – za samostanskimi zidovi zaprte ženske. Vincencij in Ludovika sta žene in dekleta pošiljala na ulice, v domove, bolnišnice in zavode, med uboge in pomoči potrebne. Hčere krščanske ljubezni, kakor so jih poimenovali ljudje, so skrbele za

---

¹¹⁰ Slovenske usmiljenke na balkanskih bojiščih, Bogoljub, letnik XI, št. 5, leto 1913, str. 163.

bolnike v bolnišnicah, za pouk revnih deklic, za najdenčke, kaznjence na galejah, ranjene vojake, begunce, stare ljudi, duševno bolne in druge pomoči potrebne. Sveti Vincencij je poskrbel, da hčeram krščanske ljubezni niso predpisali klavzure, tako so sestre lahko nemoteno opravljale svoje poslanstvo. Družbo je leta 1655 potrdil pariški nadškof kardinal de Retz, trinajst let pozneje pa jo je odobril tudi papež Klemen IX.¹¹¹.

3.2 PRIHOD V SLOVENIJO

Družba je v naslednjih desetletjih preživljala burno obdobje, ob tem pa se je utrjevala in dobivala pravo podobo. Širila se je domala po vsem svetu, na vse celine. Korenine Slovenske province segajo v sredino 19. stoletja, ko je bila ustanovljena graška provinca Družbe hčera krščanske ljubezni. Iz Gradca so prve sestre prišle v Maribor že leta 1843, v Ljubljano pa 1852. V tedanji avstro-ogrski provinci so namreč hčere krščanske ljubezni klicali kar usmiljene sestre in ta izraz se je sester na slovenskih tleh prijel; kot usmiljenke jih poznamo še danes. Število sester je hitro rastlo, njihovo delovanje se je širilo na vsa področja. Do leta 1919 je bilo na slovenskih tleh odprtih 26 postojank¹¹².

3.3 ČASOPIS »BOGOLJUB« O DELOVANJU SESTER USMILJENK NA BALKANU V ČASU BALKANSKIH VOJN

Balkanske vojne so, kot vse ostale vojne, prinesle veliko revščine in splošnega pomanjkanja med vojskujočimi državami. Pred začetkom prve balkanske vojne so Turki vse može sposobne za boj odpeljali s seboj v turško vojsko. Prav tako so pobrali vso hrano, od živine do pridelkov. Tako so za seboj pustili ženske, otroke in ostarele, kateri niso imeli dovolj hrane za preživetje. Ob prihodu vojaških sil »Balkanske lige« pa so morale dežele zalagati novo vojsko.

Časopis Bogoljub v vsaki izdani številki v razdelku »Slovenski misijonar« v letih 1912 in 1913¹¹³ poroča o raznih misijonih, katere so vodile različne redovne skupnosti na

---

¹¹¹ K. H., Ubogi so naši gospodarji, Družina, 13. 9. 2009.

¹¹² K. H., Ubogi so naši gospodarji, Družina, 13. 9. 2009.

¹¹³ Bogoljub, letnik X in XI.

Balkanskem polotoku. Največ poročil je ravno o delovanju sester usmiljenk in misijonarjev lazaristov, katere je prav tako ustanovil sveti Vincencij Pavelski. Največ lahko o teh misijonih izvemo iz pisem, ki so jih pošiljali misijonarji in misijonarke uredništvu Bogoljuba, zato bom pisma slovenskih sester usmiljenk predstavil v posebnem podpoglavju.

Usmiljenke so si ves čas vojne prizadevale pomagati prizadetemu prebivalstvu. Svoje zavode na Balkanu so spreminjale v bolnišnice, kjer so vsak dan pomagale ranjencem. Prav tako so darove, ki so jih prejele iz vse Evrope, še posebej iz Slovenije, nesebično razdeljevale med ljudi, kateri so jih bili najbolj potrebni. Ob največjem pomanjkanju so sestre same iz cunj šivale obleke in si izposojale denar, da so lahko poskrbele za pomoči potrebne.

Bogoljub začne poročati o balkanski vojni šele v zadnji številki meseca decembra 1912, ko je bila vojna že pri koncu in se je bojevanje nadaljevalo le okoli treh obleganih mest (Janina, Skader in Odrin). V vseh omenjenih mestih oziroma v neposredni okolici so imele sestre svoje misijone. Takoj na začetku Bogoljub poroča, da *se nam za življenje misijonarjev in usmiljenk ni treba bati, ker so pod varstvom Francije in Avstrije, ki bodeta pri svojih zastopnikih že poskrbela za varnost svojim misijonarjev*¹¹⁴.

3.3.1 SLOVENSKE USMILJENKE NA BALKANSKEM POLOTOKU MED BALKANSKIMI VOJNAMI

Časopis Bogoljub nam poroča, da je v času vojne v državah, kjer so se odvijale balkanske vojne delovalo nad 20 slovenskih sester usmiljenk. V želji, da ne bi kakšne pomembne informacije izpustil, navajam celoten prispevek, kakor je zapisan v Bogoljubu: *»O delovanju slovenskih usmiljenk v Makedoniji smo že večkrat poročali. Te slovenske usmiljenke iz graške provincije so dane v pomoč francoskim usmiljenkam in lazaristom, ki delujejo za razširjanje katoliške vere v Makedoniji. Slovenske usmiljenke so raztresene daleč okoli po svetu in so povsod zelo čislane.*

Razen slovenskih usmiljenk graške provincije deluje na Balkanu še precej večje število slovenskih usmiljenk zagrebške provincije. Zagrebške usmiljenke imajo svoje zavode v Sofiji in Plovdivu v Bolgariji ter v Malem Trnovu in Odrinu na bolgarskem narodnem

---

¹¹⁴ Vojska in naši misijoni, Bogoljub, letnik X, št. 12, leto 1912, str. 429.

ozemlju dosedanje Turčije. Med katoliškimi Albanci delujejo zagrebške usmiljenke v petih različnih mestih, namreč v Skadru, Kalmetu, Draču, Prizrenu in Skopju. V teh zavodih je skupno 79 sester; med temi je približno polovico Hrvatice, druge so pa Slovenke, Bolgarke, Albanke in Nemke. Posebno hvalevredno je, da so si usmiljenke v Bolgariji in na Turškem med Albanci in Bolgari vzgojile veliko število domačih sester, Bolgark in Albank.

Največ slovenskih usmiljenk zagrebške provincije je v bolnišnici v Plovdivu v Bolgariji; med 10 sestrami je 6 Slovenk. V Odrinu imajo zagrebške usmiljenke največji zavod, v katerem se nahaja otroški vrtec, nižja in višja dekliška šola ter žensko učiteljsko učilišče za vzgojo katoliških učiteljic. V tem zavodu delujejo tri Slovenke. V Skadru, ki ga že dolgo oblegajo in obstreljujejo Črnogorci, delujeta dve slovenski usmiljenki; v šoli in sirotišnici v Sofiji tudi dve. Po ena slovenska usmiljenka deluje v Kalmetu in Skopju med katoliškimi Albanci. Šola in bolnišnica v Skopju na slavnem Kosovem polju je pod vodstvom slovenske prednice sestre Dionizije Kocijan.

Vsi ti zavodi so po zadnji krvavi vojski polni sirot in ranjencev. Najhujše je seveda v obleganih mestih Odrinu in Skadru, kjer je morala najbrž že marsikatera usmiljenka žrtvovati svoje življenje. Upamo, da bomo mogli o delovanju zagrebških usmiljenk kmalu še natančneje poročati.«¹¹⁵

V naslednji številki Bogoljuba poroča slovenska sestra usmiljenka zagrebške province v imenu vseh sester o delovanju slovenskih usmiljenk na Balkanu. »V Prizrenu in Skopju so videle naše sestre takoj v začetku vse strahote vojske; iz njih prvih poročil se vidi, da morajo za grehe očetov trpeti otroci v poznejših rodovih in na sedanjih Turkih se je izpolnilo podobno, kakor so njih očetje v preteklosti storili kristjanom. Sestre so se ob začetku bale, da bo nastalo splošno klanje in so se lepo pripravile na smrt; a ni se jim zgodilo nič hujšega, ker so jih varovali avstrijski konzuli«.

Toliko so sestre ob začetku vojske naznanile materi prednici v Zagrebu. Sedaj delujejo v svojem delokrogu kakor po navadi. Iz zadnjih glasov, katere so sporočile te dni iz Skopja, smo prepričani, da bodo ob sodnem dnevu tam od mrtvih vstali mnogi katoličani, ki so bili ob sedanji vojski zaradi vere pomorjeni.

Iz Kalmeta, malega mesta blizu Skadra, so se zdaj sestre oglasile, da so še žive, a da ljudem strašno hudo godi. Dolgo časa po tem, ko so Srbi osvojili Leš ob Jadranskem morju, so nam sestre iz tega mesta sporočile, da strežejo srbskim ranjenim; ena

---

¹¹⁵ Slovenske usmiljenke na Balkanskem polotoku, Bogoljub, letnik XI, št. 4, leto 1913, str. 134.

slovenska usmiljenka streže v neki bivši turški cerkvi¹¹⁶, kjer je 70 ranjencev, druga pa v vojašnici.

Iz Skadra, kjer delujejo naše sestre (tudi dve Slovenki) v bolnišnici, ves čas vojske nismo dobile še prav nobenega glasu, zato smo zanje najbolj v skrbeh, kako jim je.

Iz Odrina so se sestre (med njimi tudi tri Slovenke) med vojsko samo enkrat oglasile, in sicer ob koncu februarja; pišejo, da so še žive in da se jim ni nič hudega zgodilo. Iz mesta Malko Trnovo, katero so Bolgari osvojili, nismo dobile nobenega pisma; a prednica naše bolnice v Plovdivu nam je naznanila, da se sestram v Malkem Trnovu zelo hudo godi. Omenjena prednica iz Plovdiva (kjer deluje 6 slovenskih sester usmiljenk) nam je naznanila, da je iz Ljubljane prejela obilno podporo za uboge Bolgare. Bog naj stotero povrne vsem dobrotnikom¹¹⁷.

Ker v zgornjih opisih niso omenjene nekatere misijonske postaje in delovanje Slovenskih sester v teh misijonih, bom opisal te misijone v naslednjih vrsticah.

Slovenske usmiljenke so imele svoj misijon tudi v Janini. Sestre so tam veliko prispevale k verski vzgoji mladine. Oskrbovale so tudi štiri okoliške cerkve, kjer so opazile, da verniki niso znali rokovati z liturgičnimi predmeti, zato so večinoma vse uničili. Sestre se na Slovence obračajo s prošnjo, naj pošljejo liturgičnih pripomočkov, saj kakor navaja sestra Agneza Golob, *je revščina in sila velika, sila pa uči človeka moliti in beračiti¹¹⁸.*

Več o samem misijonu sester usmiljenk v Kukušu bom predstavil ob posredovanju pisem sester v naslednjih poglavjih.

Misijon v Odrinu, je bil eden večjih misijonov usmiljenk in ker je o njem v Bogoljubu veliko napisanega, bom misijon podrobneje predstavil v naslednjem poglavju.

3.3.2 USMILJENKE V ODRINU

O delovanju sester usmiljenk v Odrinu lahko veliko izvemo iz pisma, ki ga piše prednica Marija Josipa iz Zavoda »Marija Lurd« v Odrinu, dne 28. oktobra 1913¹¹⁹.

---

¹¹⁶ Mošeji.

¹¹⁷ Slovenske usmiljenke na balkanskih bojiščih, Bogoljub, letnik XI, št. 5, leto 1913, str. 163.

¹¹⁸ Slovenske usmiljenke na Balkanskem polotoku, Bogoljub, letnik X, št. 4, leto 1912, str. 143.

¹¹⁹ Usmiljenke v Odrinu, Bogoljub, letnik XI, št. 6, leto 1913, str. 205/6.

Usmiljenke so imele leta 1913 v Odrinu velik zavod, v katerem je delovalo 24 sester, med njimi tri Slovenke. Zavod je bil posvečen lurški Materi božji in se je po njej imenoval zavod »Marija Lurd«¹²⁰.

Leta 1881 so sveti oče Leon XIII. naše sestre iz Zagreba poklicali v Odrin, da tam ustanovijo zavod, ki naj bi pospeševal zedinjenje razkolnikov s katoliško Cerkvijo, vzgajal žensko mladino ter zbiral in oskrboval sirote iz katoliških ali sploh krščanskih (torej tudi iz razkolniških) družin v Bolgariji in Traciji. Sveti oče so ravno zato izbrali zagrebške usmiljenke, ker so bili prepričani, da so slovenske sestre najbolj sposobne za ta misijon. Z velikimi žrtvami matrne hiše v Zagrebu in tukajšnjih sester se je ta zavod vzdrževal 32 let¹²¹.

Nadalje sestra v pismu poroča, da sestre oskrbujejo vedno več sirot, saj je vojna s seboj prinesla veliko revščino. V zavodu so imele v oskrbi tudi dekliško ljudsko šolo in dekliško gimnazijo oziroma učiteljišče, iz katerega je izšlo veliko učiteljic in sester usmiljenk. Sestra poroča, da so imele sestre v Odrinu vedno manj sredstev iz Rima in so si morale sredstva zagotoviti same s pomočjo dobrotnikov. Zaradi velikega pomanjkanja so bile v nevarnosti, da zaradi dolgov izgubijo zavod, ki so ga sestre dogradile leta 1911. Nov zavod je omogočil pogoje za dobro misijonarsko delovanje v Bolgariji in Traciji, vendar je vojna spremenila načrte. Širjenje krščanske vere so sestre usmiljenke dosegle predvsem s svojim zgledom, ko so skrbele za ranjence in uboge. V času vojne so se jim popolnoma razdajale in so sirotam same šivale obleke iz cunj, saj ni bilo denarja za obleko in obutev. Poleg vsega so bile sestre pred popravilom novega zavoda, ki ga je najprej prizadel potres iz 8. na 9. avgust 1912, nato pa sta ga med obstreljevanjem zadeli dve topovski krogli, ki sta uničili del zavoda¹²². Sestre so se zaradi vsega napisanega priporočile velikodušnosti slovenskih bralcev Bogoljuba, da po svojih zmožnostih z darovi pomagajo k preživetju zavoda v Odrinu. Sestra v pismu opisuje tudi konkretno o delovanju sester usmiljenk med obleganjem mesta Odrin. *Naj še nekoliko omenim o našem delu med obleganjem. 13 sester se je popolnoma nesebično brezplačno posvetilo strežbi ranjencev, med njimi tudi sestra Restituta Pahernik; še zdaj strežejo bolgarskim in turškim ranjencem v Odrinu. V zavodu so sestre in nekatere deklice neprestano šivale za bolnice¹²³.*

---

¹²⁰ Usmiljenke v Odrinu, Bogoljub, letnik XI, št. 6, leto 1913, str. 205.

¹²¹ Usmiljenke v Odrinu, Bogoljub, letnik XI, št. 6, leto 1913, str. 205.

¹²² Usmiljenke v Odrinu, Bogoljub, letnik XI, št. 6, leto 1913, str. 205.

¹²³ Usmiljenke v Odrinu, Bogoljub, letnik XI, št. 6, leto 1913, str. 206.

3.3.3 PISMA SLOVENSКИH SESTER USMILJENK

Vsa pisma slovenskih sester usmiljenk so objavljena v časopisu Bogoljub pod razdelkom »Slovenski misijonar« in pod naslovom »Pisma slovenskih misijonarjev«. V nadaljevanju sledi kratka obnova vseh pisem, tudi tistih iz predvojnega in medvojnega obdobja, saj nam ta pisma prinašajo veliko informacij o konkretnem delovanju slovenskih sester v njihovih misijonih. Pisma navajam v kronološkem vrstnem redu, kakor so izhajala v časopisu Bogoljub.

Vsa pisma so iz misijonarske vasi Kukuš, katera se nahaja med Solunom in Kavalo, kjer so slovenske sestre usmiljenke imele svoj misijon.

Pismo sestre Olge Ponikvar iz Kukuša, 2. april 1912

Sestra Olga Ponikvar poroča o stanju tamkajšnjega misijona. Revščina je izredno velika, zato naproša bralce Bogoljuba, naj po svojih močeh pomagajo misijonom v Makedoniji. Pripoveduje, da je velika potreba po duhovniških poklicih, saj na področju Makedonije deluje od 7 do 8 mladih duhovnikov, ki so izšli iz bogoslovnega semenišča, katerega so vodili lazaristi v Zeitenliku. Duhovniki bi pomagali razširjati katoliško vero¹²⁴.

Pismo sestre Angele Dejak iz Kukuša, 30. april 1912

Sestra Angela Dejak najprej s pozdravi vošči blagoslovljeno veliko noč. Opiše, kako izgleda obhajanje velike noči v Kukušu, kjer popje v vseh tamkajšnjih jezikih pojejo velikonočno alelujo. Sestra opisuje izredno lepo slavljenje, ki traja celo noč. Zahvaljuje se za prejete darove in se ponovno priporoča dobroti Slovencev¹²⁵.

Sestra Angela Dejak iz Kukuša, 31. marec 1912

V pismu opisuje delovanje misijona v Kukušu. V delovanju izpostavi duhovne vaje za dekleta in žene, ki so jih vodili tamkajšnji lazaristi. Zaradi vedno večjega števila vernikov so potrebe po novih prostorih nujne. Sestra naproša slovensko misijonsko središče naj nakloni misijonu darove, da bodo lahko za potrebe misijona zgradili novo kapelo svetega Jožefa¹²⁶.

---

¹²⁴ Slovenski misijonar – pisma slovenskih misijonarjev, Bogoljub, letnik X, št. 5, leto 1912, str. 175.

¹²⁵ Slovenski misijonar – pisma slovenskih misijonarjev, Bogoljub, letnik X, št. 5, leto 1912, str. 176.

¹²⁶ Slovenski misijonar – pisma slovenskih misijonarjev, Bogoljub, letnik X, št. 6, leto 1912, str. 213.

Pismi iz Makedonije dveh slovenskih sester usmiljenk

Sestra Olga Ponikvar iz Kukuša se na začetku pisma zahvaljuje za prejete darove, katere bodo kmalu razdelili med vojne sirote. Opis nadaljuje s stanjem pred vojno, ko so Turki odpeljali vse Bolgare, ki niso zbežali iz mesta, v turško vojsko. Pobrli so vse konje in hrano za vojsko. Turki so začeli pobijati bolgarske prebivalce po okoliških vaseh, uničevati njihovo lastnino in krasti njihovo premoženje. Sestra poroča, da so 5. novembra 1912 vsi turški civilisti začeli bežati proti Solunu. 7. novembra so že prišli bolgarski in srbski vojaki. *Mesto so zasedli in varovali bolgarski komoti¹²⁷ in po hišah iskali Turke, naslednji dan pa so v vladno palačo zaprli veliko Turkov. Vse okoliške turške vasi so že prazne, potoki in vodnjaki polni mrličev¹²⁸.*

Sestra Leopoldina Nareks, doma iz okolice Celja, ki deluje v Kukušu, se najprej zahvali za darove, kateri so namenjeni sirotam, v nadaljevanju pa opiše svoje delo. *Moje opravilo je pri sirotah v naši sirotišnici. To opravilo imam tukaj že 27 let in sem prva slovenska usmiljenka, ki je prišla v ta misijon. Letos (1912) sem dobila v pomoč slovensko sestro Marijo Flis. (...) Marsikatera naših deklet je odšla v samostan, druge pa so postale dobre krščanske matere. Tukaj imamo tudi Marijino družbo za dekleta. Dekleta se pri nas učijo kuhati, šivati, vesti ipd.¹²⁹.*

Pismo sestre Olge Ponikvar iz Kukuša, 11. april 1913

Sestra opisuje težke razmere misijona v Kukušu, ki se je soočal z vsakršnim pomanjkanjem. Primanjkovalo je hrane, oblačil, knjig in učnih pripomočkov za šolanje otrok. Povrhu vsega je primanjkovalo denarja za nakup liturgičnih pripomočkov ter vzdrževanje tamkajšnjega misijona. Sestra se priporoča usmiljenju Slovencev in naproša za darove, saj katoličani zaradi njihovega pomanjkanja trkajo na vrata razkolnikov¹³⁰.

Sestra Angela Dejak iz Kukuša, 30. julij 1913

Usmiljenka Angela svoji sestri v pismu opisuje, kako je potekala grška zasedba Kukuša, in kako so ga razdejali. *Ko se je 30. junija zopet začela vojska, je 2. julija že ves svet*

---

¹²⁷ Četaši.

¹²⁸ Slovenski misijonar – pisma slovenskih misijonarjev, Bogoljub, letnik XI, št. 3, leto 1913, str. 96.

¹²⁹ Slovenski misijonar – pisma slovenskih misijonarjev, Bogoljub, letnik XI, št. 3, leto 1913, str. 96.

¹³⁰ Slovenski misijonar – pisma slovenskih misijonarjev, Bogoljub, letnik XI, št. 8, leto 1913, str. 277.

okrog med Solunom in Kukušem gorelo in gledale smo s strahom, kako je ogenj švigal iz topov. Drugi dan zjutraj, v četrtek, se je zopet začel strašen boj, pa prav pred našimi očmi na Kukuškem polju. Strašno grmenje je bilo; mi smo se tresli, natlačeni kakor vžigalice v naši kleti. Grki so ob zmagi uničili vse okoliške vasi, požgali stolno cerkev, iz katere se je ogenj razširil po vsem mestu. Sestre so uspele rešiti svojo hišo in hiše v bližini. Po končanem napadu Grkov je v mestu veliko beguncev in revežev, ki so potrebni pomoči¹³¹.

Vse skupaj je pri nas zdaj že 600 ljudi, večinoma stari; razume se, da moramo vse hraniti in tudi nič se ne more tukaj kupiti, ker je celo mesto prah in pepel. Vsaj od začetka so bili ljudje zdravi, potem so pa začeli bolehati od samega strahu in žalosti. Že pet dni jih je umrlo pet na dan; danes pa devet. Pa tako hitro umrjejo, da je res strašno. Vsi samo na smrt čakajo. Sestre pa tekamo od enega bolnika do drugega. Vse sestre smo tako izdelane, da nog skoraj ne moremo za seboj vleči¹³².

3.3.4 DELOVANJE SESTER USMILJENK MED VOJNO

Glavno poslanstvo sester usmiljenk je skrb za uboge, ranjence in nasploh trpeče ljudi. Sestre so med balkanskimi vojnam dokazale, da uresničujejo svoje poslanstvo. V silnem pomanjkanju so s prebivalci balkanskih pokrajin delile vse, kar so imele. Za potrebe misijonov so prosile tudi bralce Bogoljuba, kateri so obilno priskočili na pomoč. Dokazi za prošnje in prejete darove se nahajajo v razdelku »Darovi« na koncu vsakega mesečnika Bogoljuba. Razdelek nam nazorno pokaže tudi dobroto Slovencev, kadar za pomoč naprošajo bratje in sestre iz Balkana. Pri svojem poslanstvu sestre niso gledale na barvo kože ali na versko pripadnost.

Sestre so svoje zavode v vojnih območjih med vojno spremenile v bolnišnice in sirotišnice. Lep primer krščanskega razdajanja je poročanje patra Gislerja. *Sedaj, ko za njihove ranjence skrbijo naše sestre usmiljenke v živo spoznavajo pravo krščansko ljubezen.*

Doslej prezirani katoliški redovniki in redovnice zbujejo občudovanje vse Bolgarije. Naši izobraženejši ranjenci se čudijo, kako more Katoliška cerkev v razkolniški državi

---

¹³¹ Slovenski misijonar – pisma slovenskih misijonarjev, Bogoljub, letnik XI, št. 11, leto 1913, str. 384.

¹³² Slovenski misijonar – pisma slovenskih misijonarjev, Bogoljub, letnik XI, št. 11, leto 1913, str. 384.

izvrševati take čudeže nesebične ljubezni do bližnjega. Bolgarski kralj in kraljica sta že večkrat izkazali priznanje požrtvovalnemu delu katoliških zavodov¹³³.

Drug primer usmiljene krščanske ljubezni sester prinaša Bogoljub avgusta 1912 iz mesta Odrin.

Sredi mesta imajo zagrebške usmiljenke svojo dekliško šolo in sirotišnico. V odrinskem predmestju Kara Agač imajo misijonarji asumpcionisti samostan, šolo in dekliško semenišče. Vsi ti zavodi so spremenjeni v bolnišnice za ranjence. Redovniki in redovnice, noč in dan strežejo ranjencem in prenašajo vse težave obleganega mesta; vedno živijo v nevarnosti, da jih zadane kakšna sovražna krogla, da se jih loti kaka nalezljiva bolezen ali da umrejo od lakote, ki vlada v obleganem Odrinu. Strašnega položaja, ki vlada v obleganem mestu ni mogoče opisati¹³⁴.

3.3.5 POROČILA O UNIČENJU MISIJONOV SESTER USMILJENK PO DRUGI BALKANSKI VOJNI

V prvi balkanski vojni je bilo prizaneseno vsem krščanskim misijonom na področjih, kjer so divjali vojni spopadi. Največje pomanjkanje in vojno silo so občutile sestre evharistinke¹³⁵ iz Dolnjega Tadoroka, katere so se zatele k sestram usmiljenkam v Kukuš.

Po drugi balkanski vojni lahko beremo, da sta bila uničena dva misijona usmiljenk v Odrinu in Kukušu. Misijon v Odrinu so uničili Turki, ki so mesto ponovno osvojili in uničili vse, kar je bilo krščanskega.

O uničenju misijona v Kukušu poroča časopis Bogoljub nekoliko podrobneje, ko v razdelku »Misijoni« najprej pater Emil Kazo izrazi zahvalo za darove namenjene usmiljenkam v Kukušu in Janini. Nato poroča o vojnem stanju. *Pri Janini je bila velika bitka med Grki in Turki. V Kukušu so pomorili veliko množico Turkov in je v mestu vse polno sirot in vdov; poleg tega je polno siromakov v okoliških vaseh. V Janini in Kukušu je torej velika revščina¹³⁶.*

Bogoljub poroča o stanju misijonov v Makedoniji, ki zajemajo tudi misijone usmiljenk na tem področju. *Pri Kukušu, kjer deluje več slovenskih usmiljenk, je bila bitka med*

¹³³ Katoliški Bolgari in vojska, Bogoljub, letnik XI, št. 1, leto 1913, str. 24.

¹³⁴ Odrin, Bogoljub, letnik X, št. 12, leto 1912, str. 430.

¹³⁵ Evharistinke so sestre svetega Rešnjega telesa.

¹³⁶ Iz Makedonije – pater Emil Kazo, Bogoljub, letnik XI, št. 1, leto 1913, str. 25.

Bolgari in Grki. Grki so mesto osvojili, ga zažgali in razdejali; vse prebivalce, ki niso zbežali, so poklali. Rešili sta se samo dve hiši usmiljenk, in sicer na posebno prizadevanje francoskega konzulata. K usmiljenkam se je zateklo več sto Bolgarov. (...) Okoli Kukuša so Grki požgali skoraj vse katoliške vasi, prebivalci so zbežali v staro Bolgarijo, posebno v Plovdiv in Jambol¹³⁷.

Zadnje poročanje Bogoljuba o misijonih v Makedoniji sporoča, da je *katoliška solunska škofija v Makedoniji skoraj popolnoma uničena, katoliške vasi razdejane, katoličani pa razkropljeni. V okolici Kukuša so Grki požgali 11 katoliških vasi; ostale so le štiri vasi, ki skupaj štejejo 200 katoličanov. (...) V Kukušu in okolici bo grška vlada naselila razkolne Grke¹³⁸. Članek poroča o bežanju katoličanov, kateri so prej živeli na teh območjih, v Plovdiv in druge bolgarske vasi in mesta.*

---

¹³⁷ Opustošenje bolgarskih misijonov, Bogoljub, letnik XI, št. 10, leto 1913, str. 359.

¹³⁸ Slovenski misijonar. Makedonija, Bogoljub, letnik XI, št. 11, leto 1913, str. 395.

ZAKLJUČEK

Balkanske vojne so bile vojne balkanskih držav proti razpadajočemu Otomanskemu imperiju. Vojna je bila posledica nezadovoljstva balkanskih držav z določbami Berlinske mirovne konference. Obljubljeno preureditev Otomanskega imperija kljub pritiskom nikoli niso dočakale. Zaradi neposlušnosti Otomanskega imperija in velikih sil so balkanske države sklenile zavezništvo in stopile v vojno z Otomanskim imperijem. Vojna je bila končana v mesecu dni, razen okoli obleganih mest Janine, Skadra in Odrina. Vojne dosežke balkanskih držav so skušale velike sile s svojimi posredovanji preprečiti oz. vojne pridobitve omiliti na najmanjše možne pridobitve balkanskih državic. Ker se balkanski zavezniki niso bili sposobni dogovoriti o novi razdelitvi osvojenega Turškega ozemlja je kmalu prišlo do nove vojne, ki je prinesla zadovoljstvo vsem razen Bolgariji.

Vojne posledice je čutilo predvsem civilno prebivalstvo. Splošno pomanjkanje in bolezni so bile stalne spremljevalke vojskujočih se držav. Po poročanju slovenskega katoliškega časopisja, so veliko delo pri odpravljanju posledic vojne opravili misijoni na tleh balkanskih vojn. Prav posebno zaslugo so imeli slovenski misijonarji in misijonarke, ki so se v polnosti razdajali trpečemu prebivalstvu. Začudenja nad neizmerno krščansko ljubeznijo ni manjkalo.

Z rezultati svojega diplomskega dela sem zadovoljen. Ker sem bil omejen le na katoliško časopisje si nadejam, da v prihodnje predstavim pogled na balkanske vojne še iz preostalega slovenskega časopisja.

POVZETEK

Balkanske vojne so bila serija ostrih in krvavih spopadov, kateri so se odvijali na področju jugovzhodne Evrope med jesenjo 1912 in poletjem 1913. V prvi balkanski vojni se je Otomansko cesarstvo bojevalo proti krhkemu zavezništvu balkanskih narodov, ki so ga sestavljali Bolgarija, Grčija, Srbija in Črna gora. Prva balkanska vojna se je začela oktobra 1912. Premirje decembra 1912 je prekinilo bojevanje do januarja 1913. Bojevanje se je nadaljevalo okoli treh obleganih mest, dveh v Albaniji in enega v Trakiji do pomladi 1913. Vsi udeleženci vojne so podpisali mirovni sporazum v Londonu 30. maja 1913.

V drugi balkanski vojni se je Bolgarija bojevala proti še krhkejšemu zavezništvu Grčije, Črne gore, Srbije, Romunije in Otomanskega cesarstva. Bojevanje se je začelo 29. junija 1913. Bolgarija je bila poražena po slabem mesecu dni bojevanja. Mirovni pogodbi, podpisani v Bukarešti avgusta 1913 in v Konstantinoplu septembra 1913 sta zaključili drugo balkansko vojno.¹³⁹

Vojno dogajanje je spremljalo tudi slovensko katoliško časopisje. Časopis Slovenec o vojni poroča bolj iz političnega in vojaškega vidika, časopis Bogoljub pa o vojni prinaša novice iz misijonov, kateri so delovali na vojnem območju. Časopisa nam osvetlujeta življenje ljudi, kako so se vojskovali in kakšne posledice je vojna prinesla s seboj. Tako kot v vsaki vojni, je bilo tudi v balkanski vojni veliko žrtev, sirot in opustošenih območij.

Prav posebno mesto med misijoni so imeli misijoni Hčera krščanske ljubezni, bolj poznanih pod imenom sestre usmiljenke. Na področju balkanskih vojn je delovalo tudi veliko slovenskih sester usmiljenk iz graške in zagrebške province. Časopis Bogoljub poroča o vsem delovanju sester usmiljenk med balkanskimi vojnami.

---

¹³⁹ Hall, The Balkan wars ..., 1.

KLJUČNE BESEDE

Prva balkanska vojna, druga balkanska vojna, slovensko katoliško časopisje, vojskovanje, Hčere krščanske ljubezni, misijon, zavezništvo, premirje, mirovna pogodba.

SUMMARY

Balkan Wars were a series of harsh and bloody clashes that took place in southeast Europe between the autumn of 1912 and summer of 1913. In the first Balkan War the Ottoman Empire fought against loose alliance of Balkan nations consisted of Bulgaria, Greece, Serbia and Montenegro. The first Balkan War started in October of 1912. Truce in December of 1912 stopped the fighting till January of 1913. Fighting continued around three besieged cities, two of them in Albania and one in Thrace until the spring of 1913. All participants of the war signed a peace agreement in London on the 30th of May 1913.

In the second Balkan war Bulgaria fought against even more loose alliance consisted of Greece, Montenegro, Romania and Ottoman Empire. Warfare began on the 29th of June 1913. Bulgaria was defeated after only one month of fighting. Peace Treaties signed in Bucharest in the August of 1913 and in Constantinople in the September of 1913 concluded the second Balkan war¹⁴⁰.

Slovenian Catholic newspapers reported about war developments. Newspaper "Slovenec" reported from political and military aspect while newspaper "Bogoljub" brings news from missions that acted in the war zone. Both newspapers illuminate people's lives, how they waged war and consequences that war brought with it. As in every war, the Balkan War also brought many victims, orphans and devastated areas.

The missions of Daughters of Charity of Saint Vincent de Paul, also named the Daughters of Charity, occupy very special place between the missions. In the area of the Balkan wars there were also many Slovenian Daughters of Charity from Graz and Zagreb province. Bogoljub newspaper reports about the work of the Daughters of Charity during the Balkan wars.

---

¹⁴⁰ Richard C. Hall, *The Balkan wars 1912-1913: Prelude to the First World War*, 1

KEY WORDS

First Balkan War, second Balkan War, Slovenian Catholic newspapers, fighting, Daughters of Charity, mission, alliance, truce, peace treaty.

REFERENCE

VIRI

Bogoljub: Cerkevni list za Slovence, Ljubljana: Katoliška bukvarna 1903–1944, letnik X, št. 4, 7, 9, 12, leto 1912; letnik XI, št. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, leto 1913.

Slovenec: politični list za Slovenski narod, Ljubljana: Ljubljanska ljudska tiskarna 1873–1945, letnik XV, št. 232, 235, 236, 252, leto 1912; letnik XVI, št. 48, 84, 85, 183, leto 1913.

LITERATURA

Justin McCarthy, *Death and Exile: The Ethnic Cleaning of Ottoman Muslims 1821–1922*, pogl: *The Balkan Wars*, Princeton 1995, 135–177.

K. H., *Ubogi so naši gospodarji*. 13. 9. 2009. *Družina*. (Pridobljeno 20. 5. 2016)
<https://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/58-37-CerkevDoma-1>.

Richard C. Hall, *The Balkan Wars 1912–1913: Prelude to the First World War*, New York 2000.

Stephen Fisher-Galati, *East Central European Society an the Balkan Wars*, Boulder 1987.

Wikipedija. 2015. *Bogoljub (časnik)*.

[https://sl.wikipedia.org/wiki/Bogoljub_\(%C4%8Dasnik\)](https://sl.wikipedia.org/wiki/Bogoljub_(%C4%8Dasnik)), (pridobljeno dne 25. 5. 2016).

Wikipedija. 2016. Slovenec (časnik).

[https://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenec_\(%C4%8Dasnik\)](https://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenec_(%C4%8Dasnik)), (pridobljeno dne 25. 5. 2016).